פרײַז 25 גראשען XIV-טער יאָהרגאַנג „Nieopłacony pocztowa uiszczona gotówką" 18 (663) „Radomer-Kielcer Leben" הײַנט 10 זײַטען

Radom, dnia 30 Kwietnia 1937 r.

ראַדאָם, פרײַטאָג י"ט אייר תרצ"ז

טעלעפאָן פון רעדאַקציע 15 - 18

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

פאַראָווע פאַרבערײַ
און כעמישע פּראַלניע

A.
HEMPEL

פאַבריק און צענטראַלע אַלטע שטאָדט 7

פיליאַס:
זשעראַמסקי 1
זשעראַמסקי 21
זשעראַמסקי 59
טראַוגוטטא 11

קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

אויפפאָדערונג.

דערמיט פאָדער איך אויף די ה"ה **לייזער גאָטליעב** (פיאַסקיס 28) און **אהרן מאַנדעלבאַום** (יאַגעלאָנסקי 7) זיי זאָלען מאָרגען מוצש"ק דעם 1 מאַי אום 8 אָוונד, קומען צום ראַדאָמער רב **הרב סעססענבערג** האַלטען מיט מיר א דין-תורה. איך רוף זיי שוין צום דריטען מאָהל און איצט בין איך זיי מזהיר און מתרה, אז אויב זיי וועלען זיך אויך דאָס מאָהל וועלען ארויסדרעהען דורך פערשידענע תירוצים, וואָס ביי די פריהערינע צוויי מאָל, נישט קומענדיג צו דער בעשטימטער צייט — וועל איך זיין געצווינגען ארויסצוטרעטען געגען זיי אויף אנדערע וועגען און דאַן נעם איך פון זיך אראָב די אחריות פאַר די עווענטועלע קאָנסעקווענצען.

י. בערנעמאַן.

דער שנײַדער-צעך בײַם האַנדוו.-פערבאַנד וויטאָלדאַ 10

אָרדענט אײַן

זונטאָג דעם 2-טען מאַי 3 אזייגער נ. מ.

אַ קינדער = פערווײַלונג

אין פּראָגראַם געהען אַרײַן דעקלאַמאַציעס, לידער, טענץ, קינדער-פאָרשטעלונגען און אנדערע פערשידענע אַטראַקציעס.

ד א נ ק ז א ג ו נ ג.

די געזעלשאַפט „טאָז" אין ראַדאָם דריקט דערמיט אויס אַ הערצליכן דאַנק דער פירמע „**יאהאַז קאָהן עט קאַמפּ**". און בעזונדערס דעם מיטאײַנהאָבער און דירעקטאָר **פּאָזנאַנסקי** פאַר דעם געשענקטען מעבעל, ווי אויך דעם דירעקטאָר **ש. כמיעלאָזש** פאַר די געשענקטע פליקעס פאַר דער אײַנריכטונג פון דעם נײַעם לאָקאַל פון אונזער אינסטיטוציע.

די פערוואַלטונג.

רגשי השתתפות

למר **אלי' קלקשטין**

כמלא-מקום, חבר המועצה

במות עליו אשתו

דבורה נ. ע.

מגישים **שלטון, מועצה ופרסונל**

של **הבנק הקואופרטיבי להלואות** (בנק הציוני)

Spowodu zgonu

członkini naszej B. P.

Dory Kalikstajnowej

szczere słowa współczucia

MĘŻOWI I DZIECIOM

wyraża

KOMITET i ORGANIZACJA „WIZO".

אויפפאָדערונג.

איך פאָדער אויף דעם ה' **שמואל חײַנשטאַק** (זשעראָמסקי 29) צו אַ עהרען-געריכט פאַר וואַרפען אויף מיר גרונדלאָזע קאָמפּראָמיטירענדע בעשולדיגונגען אין א עפענטליכען לאָקאַל אין מײַן אַבוועזענהייט.

איך רוף איהם צום עהרען-געריכט אויף זונטאָג דעם 2 מאַי האַלב 9, אָוענד אין לאָקאַל פון שנײַדער-צעך בײַם האַנדוו.-פערבאַנד וויטאָלדאַ 10.

אין פאַל פון נישט קומען, וועל איך זײַן געצווינגען איבערצוגעבען דעם ענין אויף א געריכטליכען וועג און דאַן נעם איך אראָב די פעראַנטוואָרטליכקייט פאַר די קאָנסעקווענצען.

יצחק שנײַדער.

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נײַע גאַרדעראָבעס, שניי-ווײַסע פאָרהאַנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער
כעמישער פאַרבערײַ און פּראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70

Filje
Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס'האָט זיך ניט איבערצײַגט זאָל פּרובען און וועט זײַן ענטציקט פון דער שיינער, עסטעטישער און פאַכמענישער אַרבייט.

ביליגע פּרײַזען — פּינקטליכע אויספיהרונג

סאָלידע בעהאַנדלונג — קומט און איבערצײַגט אײַך

צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפּיצ. טעל. 19-70

פיליעס: זשעראַמסקי 1, טראַוגוטטא 11

זשעראַמסקי 21, זשעראַמסקי 59

וואס האט מען גערעדט אויף דער ציצונג פון שטאדט-ראט נעכטן ביינאכט.

אזוי ראטמענער זענען זיך מפלפל אין א שווערע הלכה — איינער זאגט, אז ס'איז געווען די סאנאציע, און דער צווייטער זאגט, אז ס'איז געווען די ענדעציע — דער טעות פון די ענדעקעס אויפ'ן ווארשעווער צוזאמענפאהר — געמיינט. אז ד"ר פאסטמאן קומט פון קאוואלסקי'ס חדר און לסוף זיך ארויסגעוויזען, אז ער איז גאר א יוד

נעכטען ארום 8 א זייגער אוונט איז פארגעקומען א שטאט-ראט זיצונג.

וויצע פרעזידענט ראדאמסקי אין זיין ארומרעדען די פראגע פון בעשטעטיגונג פאר ארבייטסלאזע, ווייזט אן, אז די לאגע איז זעהר אנ'ערנסטע, ווייל דאס היינטיגע יאהר וועט דער ראדאמער מאגיסטראט, ווי אנדערע, בעקומען פיעל קלענערע קרעדיטען און דעריבער וועט מען היינט קענען בעשטעטיגען נישט מעהר ווי בערך 600 ארבייטסלאזע.

דער וויצע-פרעזידענט האט אויך געבעטען דערצעהלט וועגען דער ארבייטסלאזע אקופאציע אין מאגיסטראט, בעטאנענדיק, אז דער פרעזידענט האט געהאט דעם בעסטען ווילען צו פערשטענדיגען זיך און זיך אדורכשמועסען מיט די ארבייטסלאזע. לײדער האבען די פערזאמעלטע נישט געוואלט הערען דעם פרעזידענט דעם ענין ערלעדיגען און גאר נאך דער אינטערווענץ פון סטאראסטא האבען זיי פערלאזט דעם מאגיסטראט. עס איז א ליגען — רופט אויס איינער. ראדאמסקי — אז מיר האבען געגעבען ארבייט נישט דורך דער עקספאזיטור פון „פונדוש פראצי".

עס ענטוויקעלט זיך א דיסקוסיע, אין וועלכער עס נעמען אנטייל די ראטמענער גאיעוויטש און סאליגא. גאיעוויטש וויל דווקא האבען, אז די אקופאנטען זענען געווען פון דער סאנאציע. געגען דעם טרעט ארויס לאווניק סאליגא, או דאס איז נישט אמת, ווייל האלטען די ארבייטסלאזע אקופאנטען געהערט צו דער סאנאציע, וואלטען זיי נישט געזונגען די „ראטא" (ענדעקיש ליעד) נאר די „ערשטע בריגאדע".

גאיעוויטש האלט זיך ווייטער ביי מ'זייניגע, און אזוי ווי ער איז אנ'אד-וואקאט, האט ער באלד א „יאסנע דאוואד", בכן דעם פרעזידענט האבען די אקופאנטען נישט געוואלט הערען, ווען אבער דער סטאראסטא האט זיי געהייסען פערלאזען דעם מאגיסטראט, האבען זיי געפאלגט. דאס איז א סימן זאגט ער, אז זיי זענען געווען פון דער סאנאציע. סולינא שלאגט איהם ארויס דעם ארגומענט, אז דעם סטאראסטא האבען זיי געמוזט הערען, ווייל אונטער אים איז געווען אנ'אבטיילונג פאליציי.

אלס איינער פון די ראדאמער דעלעגאטען, האט פרעזידענט שטשאווינסקי אבגעגעבען א בעריכט פון דעם ציזאמענפאהר פון שטעדט - פערבאנד אין ווארשא.

ווי מיר הערען געוואהר האט ד"ר פאסטמאן, וועלכער איז אויך געווען דעלעגירט אלס ראטמאן, פון שטאדט-ראט אויפ'ן ווארשאווער צוזאמענפאהר — געהאט דארט צוטוהן מיט די ענדעקעס פון קאוואלסקי'ס חדר. פריהער האבען די ענדעקעס, נישט וויסענדיג און נישט הערענדיג דעם נאמען פאסטמאן, מיט איהם זעהר פריינדליך גערעדט, אבער שפעטער האבען זיי זיך ענטוישט און איהם געוואלט דורס'ען. דאס איז געווען דאן, ווען דער ביאליסטאקער דעלעגאט האט געפאדערט, אז אין די מאגיסטראטען זאלען נישט זיין קיין אידען, ווייל אלע אידען זענען קאמוניסטען און ער ד"ה פאסטמאן האט זיך געמאלדען צים פרעזידיום-טיש, אז ער וויל ענטפערען מיט א פראטעסט-רעדע. קאוואלסקי מיט זיין חברה האבען זיך געכאפט. אז זיי האבען געהאט א טעות, אז ער איז גאר א יוד און זיי האבען אויפגעהויבען צו איהם פייפען.

ער.

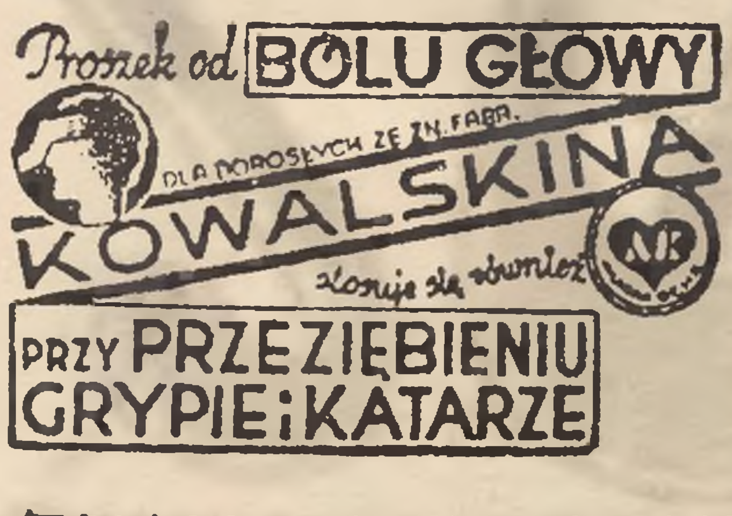

פּראָצעס פון קאטוילישער יוגענד - פעראיין פער'משפט געווארען פאר קאמוניזם.

אויף איינער פון די פארשטעדט, אויף דער פאלנא גאס, האט דער אויף דער מאך-שטעהענדיגער פאליציאנט שימאנסקי בעמערקט א פערדעכטיגע פערזאהן, וואס האט זיך נערוועז געדרעהט אויף דער זעלבער גאס. ביים אויסלעגיטימירן האט זיך יענער אויסגעגעבען אלס א געוויסער קורעמבסקי. ווען דער פאליציאנט האט איהם נעפרעגט, וואס פאר א פעקעל ער טראגט אינטערן פאלטא האט „קירעמבסקי" ערקלערט, אז ער געהט פון פעראיין פון דער קאטוילישער יוגענד, וואו ער איז פרעזעס און דאס האלט ער ביי זיך די פראטאקאלען פון די זיצונגען. ווען דער פאליציאנט איז צוגעטרעטען צו א פערזענליכע רעוויזיע, האט זיך ארויסגעוויזען, אז ער איז טאקע פרעזעס, אבער ער הייסט נישט קורעמבסקי, נאר יוזעף וושעשיען און אונטערן פאלטא טראגט ער נישט קיין זיצונגס-פראטאקאלען, נאר קאמוניסטישע ביבולע. חוץ דעם האט ער אין קעשענע א קאסטעט. זעהענדיג, אז ער איז אריינגעפאלען, האט ער געוואלט מאכען א ויברח. ס'איז איהם אבער ניט געלונגען און ער איז אבגעפיהרט געווארען אין פאליציי-קאמיסאריאט.

דאס איז געשעהען אין א סטיציען-נאכט 1934.

נעכטען דאנערשטאג האט וושעשיען געהאט א פראצעס אין קרייז - געריכט. ער איז געשטאנען אונטער דער בעשולדיגונג, אז פון דער העלפט 1933 ביז ענדע סטיציען 1934 האט ער אנגעהערט צו דער קאמוניסטישער פארטיי און דורך דער צייט זיך פערנומען מיט קאלפארטירען קאמוניסטישע ליטעראטור.

וושעשיען האט זיך ניט מודה געווען, ערקלערענדיג, אז אלס פרעזעס פון דעם פעראיין פון דער קאטוילישער יוגענד, האלט ער זיך ניט אנגעגעבען מיט קאמוניזם. פון די בעשולדיגונגס-עדות איז געווען צו זעהן, אז ער איז יא שולדיג, או ביידע זאכען זענען אמת: אי ער איז פרעזעס פון קאטוילישן יוגענד-פעראיין, און ער איז אויך א קאמוניסט.

דאס געריכט אונטער'ן פארזיץ פון ריכטער ליפסקי, האט פעראורטיילט יוזעף וושעשיען אויף 2 יאהר תפיסה און צו פערלירען אויף 5 יאהר די בירגערליכע רעכט.

אויפ'ן סמך פון דער אמנעסטיע איז איהם די שטראף נענצליך געשאנקען געווארען.

ער.

Z powodu zgonu
długoletniej członkini Komitetu naszego stowarzyszenia
B. P.
Dory Kalikszta jnowej
wyraża szczere współczucia
STOWARZYSZENIE NIESIENIA
POMOCY BIEDNYM POŁOŻNICOM
w Radomiu.

הננו מביעים את רגשי השתתפותנו בצערה של אחותנו
יהודית זוואלינסקא
באסון הגדול שקרה לה במות עליה
אמה נ. ע.
מעבודתה הנמרצה למדינה העברית על שתי גבילות הירדן תמצאי תנחומין.
הסתדרות הנוער הציוני המדינתי „מסדה" ברדום.

ווארנונג.

עס ווערט געווארענט די אלע, וואס שיקען שחט'ען עופות, איבערהויפט די עופות הענדלער. אז זיי זאלען אכטונג טוהן, דאס די געשחט'ענע עופות זאלען זיין פערזעהען מיט פלאמבעס, וואס דיענט אלס צייכען פאר כשרות און בעשטעטיגט, אז די עופות שטאמען נישט פון שמוגעל שחיטה, נאר פון די אפיציעלע און כשר'ע שחט שטיבלעך.

פאר די עופות-הענדלער איז עס בעזונדערס נאר וויכטיג צו וויסען. מחמת אהן אזעלכע פלאמבעס, קענען ביי זיי די עופות קאנפיסקירט ווערען דורך דער פאליציי.

די צישטוי-ליגע

קהלה = פערוואלטונג

אין ראדאם.

Z powodu zgonu
B. P.
Dory Kalikszta jnowej
wyrazy szczerego współczucia
pozostałej w żalu RODZINIE
składają FISZMANOWIE

אויפפאדערונג.

דערמיט מאדער איך אויף דעם ראט פון דער **ציוניסטישער באנק**, זשעראמסקי 23 צו דעלעגירען א בעפולמעכטיגטען אין משך פון 10 טעג צו א דין-תורה, אויף וועלכע איך רוף איהם אין צוזאמענהאנג מיט די פאלשע בעשולדיגונג (הגם מאדערנע) דאס כ'האב מכלומר'שט „בעליידיגט" די באנק. צושטעלענדיג אלס עדות דעם ה' משה מארגאליס, וועלכער האט אליין „געהערט".

אינטערעסאנט. אז די ה"ה פון דער דערמאנטער באנק האבען די ספראווע שוין איבערגעגעבען דעם אדוו. וואשילעווסקי, בעצאהלענדיג איהם בערך הונדערט זל. מחמת קהליש געלד, אבער דאך געלד.

איך האף, אז זיי וועלען שוין ניט וועלען מאכען קיין אומזיסטע אויסגאבען און אנגעמען מיין אויפפאדערונג צו געהן צו א דין-תורה, וואס זיי האבען אייגענטליך געבדויכט פריהער טוהן, רופענדיג מיך לדין, וואו זיי זאלען מברר זיין אז כ'האב זיי וויירקליך בעליידיגט.

ל. פערל.

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA —
DOBRA KAWA

א ברענענדיגע פראגע.

אין א נארמאלער צייט וואלט עס גאר קיין פראגע ניט געווען. ווען יודען אין פוילען וואלטען געהאט רעכט אויף ארבעט מיט אלעמען גלייך, וואלטען מיר אפילו ניט געטראכט וועגען דעם. ווען מען וואלט יודען צוגעלאזט אין די אמטען, אין די פאבריקען, אין מלוכה-אונטערנעמונגען וואלט אונז קיינמאל אויפ'ן זינען ניט געקומען צו קלערען וועגען אזא זאך, ווי פאדערען רעכט אויף ארבעט ביי יודען גופא.

חייל אין נארמאלע בעדינגונגען איז ארבעט אונטערנאציאנאל. ארבעט ווייסט דאן ניט פון ראסע און נאציע. דער ארבייטער ווערט סיי ווי עקספלואטירט, צי ער איז א יוד, אדער א קריסט. דער יודישער קאפיטאליסט וועט ניט צאהלען טייערער דעם יודישען ארבעטער אויב ער איז א יוד. דער קריסטליכער אונטערנעמער וועט דאסגלייכען ניט צאהלען טייערער דעם קריסטליכען ארבעטער. ארבעט און קאפיטאל איז ביי נארמאלע בעדינגונגען ניט קיין נאציאנאלע, אדער נאציאנאליסטישע פראגע, נאר א עקאנאמיש-סאציאלע. אבער אין אונזערע אומנארמאלע בעדינגונגען זענען אויפגעקומען אנדערע טעאריעס. צו זיי געהערט אויך די טעאריע פון ארויסשטויסען יודען פון זייערע עקאנאמישע פאזיציעס וואס ס'פרעדיגען די ענדעקעס. אט די טעאריע שיינט ניט דעם יורישען ארבעטסגעבער מעהר פון יודישען ארבעטסנעמער. ביידע זענען זיי ביי דער ענדעציע איין ציל - ברעט אין וועלכע זיי שיסען.

ניט צולאזען יודען אין ערגיץ: ניט דעם יודישען קרעמער און סוחר צום האנדעל, ניט דעם יודישען פאבריקאנט און אינדוסטריעלער צו פראדוצירען ארטיקלען, ניט דער יודישער אינטעליגענץ צו די פרייע פראפעסיעס, אדער צו די גייסטיגע ארבעטען, ניט דעם יודישען ארבעטער צו שווארץ-ארבעט.

אט דאס זענען די לאזונגען.

איז כל זמן די ענדעציע האט געפרעדיגט די ארויסשטויסונג פון יודען פון די מלוכה'שע, אדמיניסטראטיווע און בכלל ניט-יודישע פריוואטע, צי ניט פריוואטע אונטערנעמונגען, וואו מיר האבען סיי ווי קיין צוטריט ניט געהאט, האבען מיר יודען זיך געקענט העלפען בלויז מיט פראטעסטירען און בלייבען ביים פראטעסט. איז דאס נאך די ענדעציע געווען וועניג און א נייע טעאריע איז איצט בעשאפען געווארען ביי איהר.

נאך ניט גענוג דער באיקאט קעגען יודען און די ניט-יודישע אינסטיטוציעס און אונטערנעמונגען. ס'מוז אויך ווערען אדורכגעפירט אנ'אנטי-יודישער באיקאט אין די יודישע אונטערנעמונגען גופא. ס'הייסט, אז יודישע ארבעטסגעבער טארען ניט געבען קיין ארבעט קיין יודען — נאר קריסטען.

אזוי ווייט גייט שוין די ענדעקישראסישע חוצפה ביי אונז.

פארהאן אין פוילען א יודישער פאבריקאנט בראנכער און ווי אלע יודישע פאבריקאנטען האט ער ביז אהער געהאלטען ניט יודישע ארבייטער. לעצטענס צי אונטער דעם איינדרוק פון דער ענדערונג צו יודען אין לאנד, צי צוליב אנדערע טעמים, האט זיך איהם פלוצלונג דערוועקט דאס געוויסען און ער האט אויך אנגעהויבען צו-נעמען יודישע ארבעטער. דאס האט שוין אבער ניט געקענט דערלאזען די ענדעציע און וי האט גענומען ארבעטען אין דער לענג און אין דער ברייט, אז די פוילישע ארבעטער ביי בראנכערען זאלן פאדערן ביי זייער יודישען באלעבאס, ער זאל אבזאגען די יודישע ארבעטער און צונעמען אויף זייער ארט קריסטליכע. בראנכער האט זיך קעגענגעשטעלט, האבען איהם די ענדעקישע ארבעטער דערקלערט א שטרייק. בראנכער האט ניט נאכגעגעבן און דער סוף איז געווען, אז בראנכער האט פארט אויסגעפיהרט. ער האט ביים ארבעטס-אינספעקטאר אויסגעקעמפט זיין רעכט צו נעמען יודישע ארבעטער אויף זיין פאבריק, וואו ער איז אייגענטימער.

די מעשה מיט בראנכער איז באלערענד, ווייל יודישע פאבריקאנטען, ביי וועמען ס'ארבעטען בלויז קריסטען זענען דא א סך. צי וועלען אבער זיך געפונען חוץ בראנכערען נאך א סך, ביי וועמען ס'זאל זיך דערוועקן דאס געוויסען צו צינעמען אויך יודישע ארבעטער? שווער צו גלויבען. לאמיר זיך אבער פארשטעלען, אז יא. צי וועלען זיי אבער האבען בראנכערס מוט אויסצוקעמפען זיך זייער רעכט אויף דעם, אויב די ניט-יודישע ארבעטער וועלן אונטער דעם איינפלוס פון די ענדעציע אט די רעכט פסל'ען?

ס'וואלט געקומט די יודישע פאבריקאנטען אט די שמיץ, וועלכע זיי האבען זיך אליין צוגעגרייט במשך צעהנדליגער יאהרען, ווען זיי האבען אויף זייער שוועל ניט ארויפגעלאזען קיין יודישע ארבעטער. די פראגע שטייט אבער איצט אגדערש:

ארויסשטויסען פון די עקאנאמישע פאזיציעס, אין ערגיץ ניט צוגעלאזט, איז צו דערווארטען, אז די יודישע ארבעטס-זוכער וועלען אנהייבען קלאפען אין די טירען פון די יודישע פאבריקאנטען און אונטערנעמער. דאס קען בלויז ווערען א מאסען - דערשיינונג צו וועלכער די יודישע אונטערנעמערשאפט איז נאך ניט צוגעגרייט. ס'איז אונבעדינגט דער חיוב פון דער יודישער געזעלשאפטליכקייט צו צוגרייטען די יודישע אונטערנעמערשאפט, אז זי זאל עפענען איהרע טירן פאר די יודישע ארבעטס-זוכער. ס'דארף ווערען אויפגעקלערט די יודישע אונטערנעמער, אז אויב די ענדעקישע רעדעל-פיהרער פאדערען פון זיי, זיי זאלן נעמען דורכאויס נאר קריסטליכע ארבעטער, מיינען זיי עס ניט זייער טובה, ווייל זיי האבען דעם יודישען פאבריקאנט פונקט אזוי פיינט, ווי דעם יודישען ארבעטער. פאדערען זיי דאך צו אנטיודישען די פוילישע אונטערנעמער, די קאפיטאלן און אייגענטום, די הייזער און דער מסחר א. א. וו. פאדערען זיי דאך צו צונעמען דאס אלץ פון יודישע הענד. ווייסען עס דאך אויך גאנץ גוט די יודישע פאבריקאנטען גופא. און ס'איז דער גליק פון די יודישע אונטערנעמער, וואס ניט די ענדעציע רעגירט מיט'ן לאנד. דארפען זיי פערשטיין די יודישע אונטערנעמער, אז מיט דעם, וואס זיי וועלען ניט צונעמען קיין יודישע ארבעטער, וועלען זיי זיך סיי ווי ניט איינקויפען אין יחוס ביי דער ענדעציע. זיי וועלען סיי ווי פערבלייבען דער זעלבער ציל - ברעט פאר זייערע העצערישע קוילען צוזאמען מיט די יודישע ארבעטער.

מעהר ווי ווען ס'איז, דארפען איצט יודישע ארבעטס-געבער ווערען דורכגעדרינגען מיט'ן געדאנק, אז אויב די ענדעציע שטרעבט אויסצוראטען דעם יודישען אונטערנעמער, וועט ער זיך קענען דערהאלטען נאר ביי דעם וואוילזיין פון דער יודישער בעפעלקערונג. אויב אבער די יודישע באפעלקערונג וואס ווערט ארויסגעשטופט פון איהרע עקאנאמישע פאזיציעס זאל אויך ניט קענען זיך איינארדנען אויף ארבעטס - פלעצער ביי די יודישע אונטערנעמער, איז דאן, אז אך און וויי אויך צו די לעצטע, ווייל זאלען זיך די יודישע אונטערנעמער ניט איינרעדען, אז דערמיט, וואס זיי וועלען ניט געבען קיין ארבעט יודן, וועט אויף זיי ניט זיין חל דער אנטי-יודישער באיקאט. א טעות, דער אנטי-יודישער באיקאט איז מעהר געווענדעט טאקע צו דער יודישער אונטערנעמערשאפט, ווי צו דער ארבעטסלאזער, ארימער, ליידיקגייערישער בעפעלקערונג ביי וועלכע די ענדעציע קען סיי ווי גארניט בעקומען צו לייזען. קלאר אלזא, אז די יודישע אונטערנעמעריי דארף זיין מעהר פעראינטערעסירט אין דעם וואוילזיין פון דער יודישער בעפעלקערונג, וועלכע בלייבט איבער ביי דער אנטי-יודישער באיקאט-אקציע אין לאנד איהר איינציגער קליענט, איהר איינציגער אפנעמער. וועט זי האבען ארבעט, וועט זי האבען אנ'עקזיסטענץ, וועט זי זיין אבנעם-פעהיג, קויף פעהיג, וועט זי קענען געבען צו לייזען דעם יודישען קרעמער, דער יוד. קרעמער דעם יוד. סוחר, דער סוחר דעם יוד. פאבריקאנט און דאס אלץ קען זיין ערשט דאן, ווען דער יודישער פאבריקאנט זאל דורך געבען ארבעט דעם יודישען ארבעטער מיט דעם איהם במילא מאכען קויף-פעהיג.

ס'איז בכן א ברענענדיגע פראגע, וואס ריהרט אן טאקע ניט קיין אנדערן, ווי דעם יודישען ארבעטסגעבער און אונטערנעמער אין דער ערשטער רייה. זאל ער זיך וועגען דעם ערנסט פערטראכטען.

א. י. ג.

חוה לאה „רויטעלט" זיך!...

אדער: יאנטשע דער פאשיסט...

פון י. אבערזשאנעק

איך און מיין חוה לאה, זענען מיר צוויי וועלטען. איך בין א לאנגער, אנ'אויסגעצויגענער, און מיין חוה לאה א נידעריגס א פיצעלע, קוים מ'זעהט זי, א קינד. דערפאר רופט מען אונז: „דער סאמאוואר מיט'ן עסענץ-טשייניקעל"—

גייען מיר אין גאס, רעדט זי צו מיר ארויף, און איך קוק צו איהר אראפ. על פי יושר וואלט מען גדארפט צווישען אונז פארלייגען א טעלעפאן. אויף אזא „מהלך", וואלטען מיר געדארפט רעדען — טעלעפאניש- ווארום זי מיט'ן קאפעלוש דערגרייכט מיר קוים ביז דער קעשענע.

נו, וואלט עמיצער געקענט גלויבען, אז דאס פיצעלע ווייבעלע האט אזא מחבל ווי איך, געלייגט אויף די לאפאטקעס? וועמען וואלט דאס געקענט איינפאלען? אין דאך איז עס אזוי. דאס ווערימעל האלט מיך פאר'ן האלז. איך ציטער פאר איהר בליק, ביי אלע בין איך א גבור, א העלד. א מחבל און ביי איהר בין איך א פליג. טאמער גיט זי אויף מיר א קוק, פאל איך איבער די הענט, כ'פארליר דאס לשון. ביי אלע בין איך א גאנצער קנאקער, א וואוילער יונג, און ביי איהר בין איך א לעמעשקע.

וועט איהר דאך פרעגען: היתכן! ווי קומט עס? על פי שכל וואלט עס דאך געדארפט זיין פארקעהרט? זי האט דאך געדארפט ציטערען פאר מיר? איך פרעג אויך די אייגענע קשיא. אבער צו וואס פרעגען קשיות? אזוי איז עס. איך, דער העלד, דער מחבל, דער וואוילער יונג, גיי ביי איר, ביי דעם פיצעלע, אין שפאן. זי האלט די לייצען, און איך בין איהר שלעפ-פערד.

און צו די אלע צרות, האט זיך דאס „קינד" ליב צו „באוויען". פארמיטאג זיצט זי ביי „פשיביטניעווסקי" מיט קאלעזשאנקעס, עסט קרעם-טשאסטעס און מוטעלס. נאכמיטאג גייט זי אויפ'ן „פייף" כאפען א טענצעל. און טאנצען טאנצט זי גראד מיט הויכע יונגען. זי האט א „סלאבאשטש" צו הויכע יונגען. ביים טאנצען ווארפט זי אייגלעך צו איהם ארויף, און ער שמייכעלט צו איהר אראפ. נאכ'ן אווענד פרויט איז זי אויפן דאנסינג, קומט אהיים א מידע, א צובראכענע, קוים זי האלט זיך אויף די קליינע, דארע פיסלעך.

דערפאר, זעהט איהר, האב איך פון איהר אנ'אנגדערן „קאושישטש". זי דארף ווייניגער ווי אנדערע ווייבער. זי דארף ווייניגער סחורה אויף קליידער. פון מיין טלית-זעקעל, מאך איך איהר א זיידען קלייד מיט א שלעפ... קויפט פאר זיך קינדער-שיכלעך, קינדער-זעקעלעך און קינדער-הענטשקעלעך. אויף דער באהן נעם איך פאר איהר א האלבען בילעט. אויפ'ן טראמוויי פאהרט זי מיט א מאטריקולע פון דער פאוושעכנע שולע — און טאמער קומט אריין צו מיר א בעל-חוב, מאהנען געלד, ענטפער זי: „טאטושא ניעמא וו'דאמו"—

ווי איהר זעהט, זענען מיר, איך און מיין חוה לאה צוויי וועלטען. זי איז גרויס ווי א גענוק, און איך — א מחבל, א העלד. איך א סאמאוואר און זי — אנ' עסענץ-טשייניקעל. זי האט ליב זיך צו באוויען, צו טאנצען מיט כלאפצעס אויפן פייף. צו זיצען ביי „פשיביטניעווסקי" און עסן קרעם-טשאסטעס, און איך ווער אינדערהיים פארשווארצט מיט דער דינסט — זי רעדט צו מיר ארויף, און איך קוק צו איהר אראפ. אבער גישט נאר מיט דעם וואוקס, נאר בכלל זענען מיר צוויי וועלטען: איך בין א „פאשיסט" און זי — „רויטע". זי האט ליב אלץ, וואס רויטעלט זיך. נעגעל האט זי רויטע, ווי פייער, ליפעלעך ווי בלוט. גאנצע טעג שטייט זי ביים שפיגעל און רויטעלט די ליפען און איך בין גראד דער היפוך: איך האב פיינט רויטע ליפען ווי סם, איך גיי קיינמאהל נישט אויף קיין חתונה, כדי כ'זאל מיך נישט דארפען קושען מיט דער כלה און מיט די מחותנת'טעס, דערפאר ווייל זיי האבען געפארבטע ליפען, און איך האב פיינט צו קושען פארב. טענה איך מיט מיין פיצעלע.

חוה לאה'שי, טו מיר א טובה, אין פארב דיר נישט די ליפען אויף רויט. איך האב פיינט רויטע ליפען!

ענטפערט זי מיר:

— פאשיסט!... דיך „ראזשעט" די רויטע פארב!

די היינטיגע וואך קומט זי פון גאס אנגערויטעלט פון אלע זייטען, רויט פון קאפ ביז פיס. די נעגעל רויט ווי פייער, די ליפען ווי בלוט, א הוט מיט א פייער-רויטען ליאמפאס, דער קאסטיום מיט רויטע לענטעס אויף די קלאפעס, א פייער-רויטע אפאשקע אוים'ן האלז. פון דעם ביסעל „רויטקייט" איז מיר געווארען שווארץ פאר די אויגען, זאג איך צו איהר:

— חוה לאה'שי, וואס איז דאס? וואס עפעס אזא רויטקייט אויף דיר? נאך גוט, וואס איך בין נישט קיין אינדיק!..

איז זי געווארען נאך מעהר רויט פון כעס, און געענטפערט:

-- די פאכקודנע פאשיסט!.. דיך „ראזשעט" די רויטע פארב!.. דו פינסטערער

פון וואס מ'קען נתעשר ווערען

פון אונזער וויענער קאָרעספאָנדענט.

ווער פון אונז האָט שוין ניט פערבראכט זיין צייט מיט אויפלעזען פון רעטעניש׳ען אין פערשידענע צייטונגען? שטענדיק קען מען זעהן מענשען, וואס זענען אזוי פארטיפט אין דער דאזיגער ארבייט, אז קוים קומען זיי אין א לאָקאַל, וואו ס'ליגען צייטונגען, נעמען זיי זיך תיכף „צו דער אַרבייט" און רוהען נישט אזוי לאנג, ביז אלע רעטענישען, וואָס זענען דאָרט פאַרהאַנען זענען אויפגעלעזט, אָדער ביז וואנען זיי זעהען איין, אז ס'איז אומזיסט די טרחה, זיי קענען דאס רעטעניש ניט אויפלעזען.

אין די באהנען און אין די טראמוויען פארנעמען זיי וועו זיי האבען אויסצושטייגען, ווייל זיי זענען פארטיפט אין דער מחשבה צו געפונען למשל אַ גרויס וואסער אין צפון־אמעריקא מיט פינף אותיות...

אָבער אז מ'קען פון די דאזיגע רעטענישען לעבען, אדער גאר נתעשר ווערן, דערפון ווייסט ניט יעדער.

אין די גרעסערע שטעדט פון מעבר לים זענען פערהאנען אייגענע קלובען און חברות, וואָס פארנעמען זיך נור מיט אויפלעזען רעטזלען. זיי גיבען ארויס אייגענע צייטונגען אָון שרייבען אויס פרייזען פאָר אויפלעזען שווערע רעטעניש׳ען מיט גאנץ גרויסע פרעמיעס. טויזענד דאָלאָר למשל פאָל אזא געווינער, איז ניט קיין זעלטענער פרייז.

פאַרהאָנען אפילו איינער, פרענק דייוויס הייסט ער פון שפרינג־פילד אין צפון־אמעריקא, וואָס וואוינט היינט אין ניו־יאָרק, וואס איז בארימט דערמיט, אז זייט צעהן יאָהר האָט מען נאָך ניט אויסגעקלערט קיין רעטעניש, וואס ער זאָל עס נים אויפלעזען. דערביי איז אָט דער דייוויס ניט קיין איבעריק געבילדעטער מענש, ער האָט אינגאנצען געמאָכט פיר קלאסען גימנאַזיע. פונדעסטוועגען איז ער אזא מצליח אין רעטענישען, אז ער געווינט אלע פרעמיעס ביי אלע מיטינגס, טורנייען און קאָנגרעסן פון די רעטזעל־לעזער, וועלכע זענען אין אמעריקע ניט זעלטען.

אין אייראָפע איז מיט עטליכע יאָהרען צוריק געווען אַ מיטינג פון די אייראָפעאישע חברות פון רעטזעל־לעזער דייוויס איז דעמאָלט צום ערשטען מאָל געווען אין אייראָפע און מיר, פרעסעלייט, האָבען מיט איהם געהאט אַ שמועס וועגען זיין גרויס „הצלחה".

דייוויס האָט אונז דערצעהלט, אז אויף דעם געדאנק צו ווערען א פראָפעסיאָנעלער רעטזעל־לעזער, איז ער געקומען איינמאָהל אין אַ באר אין ניו־יאָרק. ווען ער האָט צוגעקוקט ווי א יונג, שעהן מיידעל — ס'איז געווען די קינאָ־אַקטריסע נאָרמא שירער — פלאָגט זיך מיט אויפלעזען אַ רעטזעל אין א צייטונג. ער האָט איהר גענומען העלפען און אין אַ פאָר מינוט, איז דאס רעטעניש געווען אויפגעלעזט. פאר א באלוינונג האָט איהם דאס מיידעל געגעבען א קוש און איינער פון די קאַוואַלירען, וואס זענען מיט איהר געווען, האָט א זאָג געטון:

„דער קוש איז מעהר ווערט ווי הונדערט דאָלאָר"...

דעמאָלט איז דייוויס געקומען אויף דער מחשבה צו פרובען, אויב מ'קען טאקע פאר אויפלעזען רעטענישען באקומען מזומענע הונדערט דאלאר אויך אָדער נור אזעלכע מיני שוה־כסף.

ער האָט אנגעהויבען אליין צו מאָכן שווערע רעטענישען פאר צייטונגען, וועלכע כמעט קיינער האָט ניט געקענט אויפלעזען, האט געגרינדעט רעטזעלפעראיינען און קלובען, געמאָכט מיטינגס און טורנעען מיט גרעסערע פרעמיעס און כמעט אלע פרייזען האט נאר ער געווינען. ער איז באקאנט געוואָרען אויף דאס גרעסטע זשעני אין דעם „פאך" און זייט צעהן יאָהר לעבט ער דערפון גאנץ שעהן און איז טאקע געוואָרען אנ'עושר פון דער „פראפעסיע"...

אין משך פון די לעצטע צעהן יאָהר, האָט דייוויס אוועקגעוואָרפען אלע זיינע ביזנעס — ער איז געווען א פאַרמער — האָט זיך ארויסגעצויגען קיין ניו־יאָרק, און „אַרבייט איצט נור אין אויפלעזען און פאַרפאַסען רעטעניש׳ען". אין משך פון דער צייט האָט ער געווינען פערציג טויזענד דאָלאָר במזומנים, צעהן אויטאָמאָבילען פון וועלכע ער האָט ניין פאַרקויפט און אַבגעלעזט מזומנ׳ע ערך פופצעהן טויזענד דאלאר, צוויי שענע הייזלעך ביים ברעג פונ׳ם ים. די שענסטע מעבלען פאָר די הייזלעך, אפילו קיה, פערד און אַנדערע בהמות, וועלכע דרעהען זיך ארום ביי איהם אין שטאָל, זענען אָלע געוויגען געוואָרען מיט׳ן אויפלעזען פון רעטענישען.

ווי די אַמעריקאַנישע צייטונגען מעלדען האָט ער אין לעצטען יאָהר געווינען מעהר ווי הונדערט פרייזען. דאָס הייסט יעדע וואָך צוויי פרייזען. צו פרייזען וואָס זענען ווייניגער ווי הונדערט דאָלאָר (מזומן אָדער שוה־כסף) ריהרט ער זיך אפילו ניט צו.

און דער עולם פון פערשידענע לענדער פערבעט איהם אומעטום צו בעווייזען זיינע קענטעניש׳ען און אומעטום געווינט ער, געווינט ער און ווערט נתעשר פון דער דאָזיגער פרנסה.

ז. האבער.

וויען.

באקומען אויסצייכנונגען און א גאָלדענעם מעדאָל אויף די אויסשטעלונגען אין די גרעסטע שטעט פון אייראָפע און אין תל אביב (ארץ־ישראל)

פאדערט אין אלע אפטייקען אפטייק־סקלאדען פון פערפומעריעס

Fabryka Chemiczno - Kosmetyczna
„Pharmachemja" Bydgoszcz

אונטערגעצונדען א יודישע ווירטשאפט הינטער ראדאם.

פערברענט דאס הויז און א סטאָדאָלע מיט פערד, קיה, געפליגעל, און תבואה.

אין דער נאכט פון דאָנערשטאָג אויף פרייטאָג האָבען אונענטדעקטע אונפערנעצונרען אין דאָרף סלאָיוגע, 8 קם. הינטער ראדאָם, דאָס הויז און אלע ווירטשאפטס־בנינים פון איינציגען יודישען תושב פון דאָרף פסח אקערמאן די שטוב־מענשען זענען געשלאָפען, און בלויז א דאנק דעם, וואָס א פויער א שכן האט באמערקט דאָס פייער און מיט שטיינער אויסגעהאקט די שויבען אין שטוב, האָט זיך אקערמאן מיט זיינע בני־בית ארויסגעראטעוועט פון דער שרפה. פון די שטוב־זאכען האָבען זיי אָבער קיין זאך נישט געקענט ארויסראַטעווען. עס איז פערברענט געוואָרען דאס הויז, א סטאָדאָלע און שטאָל מיט 40 מעטער תבואה, צוויי פערד, 4 קיה, א קאלב פון 15 שטיק געפליגעל. עטליכע הונדערט זל. וואָס זענען געלעגען אין דער שטוב שאפע, זענען אויך אוועק מיט׳ן פייער. אקערמאן איז געבליבען בעירום ובחוסר כל. דאס אבגעברענטע פערמעגען איז יוערט געווען 5 טויזענד זל.

עלעמענטן!.. שוואַרצער רעאַקציאָנער!.. וואָלסטו געווען א מענש מיט מענשען גלייך, וואָלסטו דאָך געוואוסט, אַז איצט איז א מאָדע — רויט... יודען לייענען דעם „טשערוואָני קוריער", און דער לעצטער שלאָגער איז רויט. אלע ווייבער זענען איצט געוואָרען „רויטע", מ׳טראָגט היטען מיט רויטע ליאַמפּאָסען, מאַנטלען מיט רויטע „זאַקאַנטשעניעס", רויטע אָפּאַשקעס, רויטע נעגעל און רויטע ליפען. איצט איז רויט אין דער מאָדע. היינט א יאָהר ווען נעריגג איז געווען אין פוילען אויף „פאָלאָוואַניע" איז געווען א מאָדע „גערינגאָווקעס", יעגער־היטעלעך אזוי ווי גערינג טראָגט. איז געווען הימעל און ערד און — „גערינגאָווקעס", גרינע היטעלעך מיט „פיודעטשקעס" נאַ שפיץ... איז האָלער געווען אין דער מאָדע, האָבען ווייבער געטראָגען בערעטלעך ווי די האָלערטשיקעס. איצט זענען די ווייבער רוים געשטימט, איז געוואָרען א מאָדע — רויט, זענען אלע ווייבער פון יונג ביז אלט, געוואָרען „רויטע"...

מילא, פערפאַלען, ווי זאָגט איהר, פקוח מאָדע איז דוחה. אז ס׳איז אזא מאָדע העלפט נישט. אז אלע ווייבער זענען געוואָרען רויטע, סאָ פאַרוואָס זאָל מיין פיצעלע זיין אַנ׳אויסנאַהם.

די היינטיגע וואָך, האָט מיין חיה לאה׳לע — ווי אלע יאָהר אין דער צייט — זאָפּראָשעט איהרע קאָלעזשאַנקעס אויף א „נאַראַדע". צו באַהאַנדלען די פראָגע:

„דאָקאָנט יעכאַטש טעגאָ ראָקו?"

יעדעס יאָהר אין דער צייט קומען זיך צוזאַמען מיין ווייבס קאָלעזשאַנקעס אויף א „נאַראַדע", וואו ס׳ווערט דיסקוטירט די דאָזיגע פראַגע. מיין פיצעלע ווערט געהאַלטען אלס „פשעוואָדניצאַנקע".

„נאַ פאָזשאָנדקו דזשענאָם", ווערט געשטעלט: קעקס, זיסע הערבאַטניקעס פון מיין ווייבעלס „וולאַסני ווירוב", קאָנפיטורען, איינגעמאַכץ, שטרעגעלעך־ווייץ און ווישניק פון איר אייגענע „וויניאַרניע". די ווייבער באַלעקען זיך און מאַכען מיין חוה לאה׳ן קאָמפּלימענטען:

— אָך. יאָקע שליכטנע ווינאַ!..

— אָך, יאָקע שליכטנע קאָנפיטורי!..

— אָך, יאָקע פישנע טשאַסטקאַ!..

מיין פיצעלע צעגייט פון נחת, ווערט דיק און ברייט פון די קאָמפּלימענטען, וואָס די קאָלעזשאַנקעס מאַכען איהר, און זי לימעדט כסדר פרישע סחורה. די ווייבער האַקען אויף אלע באַק־ציין, און זי ברענגט פריש מאַטעריאַל, פרישע קעקס, פרישע הערבאַטניקעס, פרישען וויין, פרישען ווישניק, און, אז ס׳איז שוין נישטאָ וואָס צו ליקווידירען, טרעט מען צו צום צווייטען פונקט פון „פּאָרזשאָנדעק דזשיענני": „דאָקאָנט יעכאַטש טעגאָ ראָקו"?

ענטוויקעלט זיך א דיסקוסיע. איינע זאָגט: קריניצע, אַ צווייטע — שטשאַוונֿיצע, א דריטע — טרוסקאַוויעץ, א פערטע טשעכאָטשינעק. יעדע טראָגט אַרויין אַנ׳אַנדערען „וויניאָסעק", צום סוף נעמט אַ וואָרט די „פּאַני פשעוואָדניטשאַנקע", מיין פיצעלע, הייסט עס, און זאָגט:

— „שאַנאָוונע זגראָמאַדזעניע", איך בין געגען קריניצע, געגען שטשאַווניצע, איך האַלט נישט פון טרוסקאַוויעץ און נישט פון טשעכאָטשינעק. איך בין דערפאַר מיר זאָלן פאָהרען „דאָ מאָרזשאַ"!...

„טאַם יעסט ראַי, טאַם יעסט זשיטשע"..

„טאַם מאָזשנאַ שען אָבאָוויאָנזשאַ"...

דער „וויניאָסעק", פון דער „פּאַני פשעוואָדניטשאַנקע", פון מיין פיצעלע, הייסט עס, ווערט געשטעלט „דאָ גלאָסאָוואַניאַ", און ווערט אַנגענומען „יעדנאָגלאָשניע"...

יעדעס יאָהר אין דער צייט, ריכט מיין פיצעלע אזא „נאַראַדע" פון די קאָלעזשאַנקעס, יעדעס יאָהר דער זעלבער „פּאָרזשאָנדעק דזיענני", דער ערשטער פונקט: קעקס, הערבאַטניקעס, וויין, ווישניק, קאָנפיטורען פון „וולאַסני ווירוב" און דער צווייטער פונקט: דאָקאָנט יעכאַטש".

די וואָך איז ביי מיר און שטיב געווען די „נאַראַדע". מיין ווייבעלע האָט זיך נעפּאַרעט, סערווירט דעם טיש. אויסגעשטעלט פון כל טוב, עפעל וויין און שטענגלעך־וויין, געבעקס, נאַשוואַרג, שעכטלען פּאַפּיראָסען, און אַנדערע „דאַמסקע זאַכען". דער ערשטער גאַסט, איז געווען א רויטע יודענע, א רויטען ליאַמפּאַס אויפ׳ן הוט, רויטע סטענגעס אויפ׳ן זשאַקעט, א רויטע אָפּאַשקע אויפ׳ן האַלז, רויטע נעגעל, רויטע ליפען — אַ גאַנצער „גענעראַל"!..

נאָך איהר האָט זיך גענומען שיטען איין „גענעראַל" נאָכ׳ן אַנדערען, איין רויטע נאָך נאָך דער אַנדערער. רויטע לאַמפּאַסן, רויטע סטענגעס, רויטע אָפּאַשקעס, רויטע ליפען, רויטע נעגעל — א גאַנצע „רויטע אַרמעע"!..

זעהענדיג דאָס ביסעל רויטקייט, האָט גענומען שווינדלען פאַר די אויגען. איך האָב מיר דערמאָנט מיין חיה לאה׳ס ווערטער:

„היינט איז רויט אין דער מאָדע" אַמאָהל זענען געווען מאָדערנע האָלערסקעס בערעטען, שפּעטער גרינע „גערינגאָווקעס" מיט „פיורעטשקעס נאַ שפּיץ".

און איצט איז מאָדערן — רויט. איצט זענען אלע ווייבער — „רויטע"... דער מאָדע - זשורנאַל האָט א פּנים אויך א שייכות מיט פּאָליטיק... נאָר אזוי ווי איך פערנעם ניט די ווייבערישע „רויטקייט". האָב איך איבערגעלאָזט די ווייבערישע נאַראַדע, און מיך געלאָזט צו דער טיר. זעהענדיג, אז איך גיי פּליטה, פרעגט מיך מיין פיצעלע:

— יאַנקעשע, וואו גייסטו דו?

— איך פערנים ניט די מאָדע.

האָט זיך מיין חוה לאה „אָבראַזשעט", האָט א קוק אַרויף געגעבען צו מיר מיט א בייזען בליק און געזאָגט:

— פאַשיסט!.. פינסטערער עלעמענט!.. שוואַרצער רעאַקציאָנער!..

ווי איהר זעהט רבותי, זענען די ווייבער איצט געוואָרען „רויטע". און מיר — פאַשיסטען, פינסטערע עלעמענטען, שוואַרצע רעאַקציאָנערען!...

אוי די מאָדע, נישט געדאַכט זאָל זי ווערן.

ראדאמער יודען פון א מאהל

טיפען, געשטאלטען און בילדער.

פון מאיר הערץ.

א גאנצע שטאדט לעבט אין טויט - שרעק א גאנצע נאכט.

א סך זאגען ודוי און א סך בעהאלטען זיך אויף דו בוידעמ'ס.

91.

נאך דעם געוואלד, נאך דעם אליארם, אז מען שחט אויף דער אלטער שטאדט קען מען זיך שוין משער זיין, ווי גרויס ס'אין געווען דער פחד און בהלה אין אלע יודישע הייזער, די יודישע בעפעל־קערונג פון שוהל־גאס און וואהעל, וואו שאול'ס ווייב, צאטעלע, איז געקומען די ערשטע מבשר זיין די „בשורה טובה", אז מען שחט. – האט איבערגעלעבט ממש טוידט־שרעק. פאר יעדענס אויגען האבען זיך אויסגעמאהלען שוידערליכע פאגראם־בילדער אויף דער אלטער שטאדט, וואו די קאצאפען, האבען געשטעלט די ערשטע טריט. יעדער האט זיך שוין פארגעשטעלט ווי מעסערס, פייער און רויך מאכען א וויסטען תל פון יענעם יודישען קווארטאל. ביי א סך האבען געקלינגען אין די אויערען די יסורים פולע געשרייען פון די גע'שחט'עטע און פערפייניגטע. ווארום וועמען האט דען געקענט איינפאלען, אז אויף דער אלטער שטאדט איז געשעהן גאר עפעס אנדערש, וואס האט נישט צו טוהן מיט קיין פאגראם פון קאצאפעס אויף יודען? אז ביים רב טרייסטמאן האט זיך געצויגען א דין־תורה ביז אין דער האלבע נאכט אריין – פון דעם האבען ווייניג מענשען געוויסט; אז שאול האט פערשפילט און איז געלאפען אהיים אויף דער אלטער שטאדט מיט אויפברויז און שטורעם — פון דעם האט אודאי קיינער נישט געוויסט. אין שטאדט האט גיכער געהערשט א פאג־ראם־שטימונג און יעדער אומגעריכטער אויסגעשריי האט געקענט מענשען אויפ'ן לעבען נעמען. א גאנצע וואך האט מען אלץ אינאיינעם געהאלטען אין איין רעדען פון שחט'ען; אז דא האט מען גע'שחט'ען יודען; אז דארט האט מען גע'שחט'ען יודען; אז קיין ראדאם גזהען גאנצע כמארעס קאצאפען מיט העק און מעסערס און וועלען דא אויך שחט'ען יודען. הייגט וואס איז דא צו ח־דוש'ען זיך, אז מ'האט געהערט שרייען אין די גאסען: „גע־וואלד יודען, מ'שחט אויף דער אלטער שטאדט!" אז ביי הונדערטער יודען זענען די הערצער פון שרעק ארויסגעשפרונגען? אין א סך שטובען האט מען געזאגט ודוי און מ'האט זיך געגרייט צו דער שחיטה. טייל האט זיך בעהאלטען אין די בעסען אונטער'ן איבערבעט; טייל איז ארויף אויף די בוידעמס און זיך פערשטעקט אין דער פינסטער צווישען קאסטענס און ברעטער. אין טייל היימען האבען די לאקאטארען געהאנדעלט מיט די סטרוזשעס זיי זאלען אריינגעמען זיי אין זייערע ענגע כאטעס און קעלערס און בעהאלטען זיי אונטער די בעטען. דארט וועלען דאך די קאצאפען נישט אריינקומען און אויב יא, וועלען זיי בלויז געבען א קוק פון אויבען־אויף און אוועקגעהן. מ'האט צוגעזאגט די סטרוזשעס, אז מ'וועט זיי שפעטער פאר דעם בעגילטען. די סטרוזשעס האבען בעשטאנען אין שוין געשטאנען גרייט אויפצוזוכען גארעס פאר זייערע הויז־מענשען.

די סטרוזשעס האבען רחמנות געקריגען אויף די אידען און זיי געוואלט באמת מציל זיין. פון די אידען האבען זיי גע־לעבט; יעדען פרייטאג בעקומען „פיאנט־קאווע" פון יעדען הויף־לאקאטאר, חוץ הייך־געלד אום שבת און א גרויסע מוציא חלה. די סטרוזשעס אליין זענען אויך שוין בייז געווארען אויף די קאצאפען. וואס ווילען דא אהער קומען אויסמארדעווען די יודען און במילא זיי אוועקנעמען די פרנסות. איבריקענס, וואס ווילען זיי די קאצאפען? די יודען זענען דאך פאַ־ושאנדנע מענשען; טהוען קיינעם קיין שלעכט'ס נישט און מ'קאן פון זיי לע־בען – האבען די סטרוזשעס נישט פער־שטאנען וואס פאר א בהלה ס'איז דא פלוצלינג געווארען.

נעהמען אבער אויך צווישען די סטרו־זשעס אזעלכע, וואס מכלומ'רשט האבען זיי ארויסגעוויזען א טרויעריגע מינע, ווי זיי וואלטען בעדויערט דאס יודישע אומגליק. אויף פוץ, למראות־עין, האבען זיי אויסגעוואכט אין זייערע קאמערלעך פינסטערע ערטער, וואוהין צו בעהאלטען זייערע יודישע לאקאטארען, אבער חפל־כע זיי וועלען שוין אכטונג טוהן, אז ס'זאל קיין שלעכט'ס נישט געשעהן. אבער באלד האבען זיי, אין דער זייט, צווישען זיך, געשמייכעלט און געפינטעלט מיט די אויגען, ווי איינער זאגט: ווי האלט מען שוין רע־בי. זאלען זיי נאר אריינקומען אהער די קאצאפעס, וועלען מיר שוין וויסען, וואס מיר האבען צו־טוהן מיט די „זשידקעס"... מ'האט דאס אבער דערקענט אין זייערע גוטע, זיסע ריידעלעך. זייער צו־פיעל געטרייקייט ראפטום מיט אמאהל, איז געווארען אויפפאלענד. אין יענע מורא'דיגער נאכט זענען די כיסרע און פאלשע הויף־וועכ־טער געשטאנען אויף די פיס, נישט בכדי צו האלטען שמירה, נאר צו עפעס אנדערש... אראב און ארויף האבען זיי שפאצירט צו די רייכע יודישע איינוואָה־נער און צו די בעלי־בתים. געגאנגען זענען זיי מכלומר'שט אויף די שפיץ־פינגער, כדי די יורישע שטובען נישט אי־בערצושרעקן. אויף די פנימ'ער האבען זיי געטראגען א געבעכדיגע מינע, אונטער וואס ס'איז געוועזן בעהאלטען אומריי־נע כונות, וואס האבען אפילו געשטאַ־כען און געמאכט רינצלען די הויט. דאס מאהל זענען די הויף־שומרים ניט גע־בליבען שטעהן אין קיך ווי אלע מאהל, נאר זיי האבען געוואגט אריינצוגעהען ווייטער, אין צווייטען, אין דריטען און אפילו אין א פינסטען צימער. דער אויס־רייד איז געווען מכלומר'שט אנ'עצה טו־בה, ווי אזוי מ'זאל די כלי־בית פונאנ־דערשטעלען, כדי עס זאל מאכען דעם איינדרוק, אז בעפאר די קאצאפעס זענען אריינקומען האט די רוסישע פאליציי נאך פריהער די יודען ארויסגעטריבען. דעריבער איז דא קיינער נישטא און די שטובען שטעהען לעדיג.

ס'איז געווען א גאנץ „גוטע־עצה", ניט מעהר די אויגען, די בליקען פון זיי האבען פערראטען די זארגעדיגע הויף־וועכטער, וועלכע האבען זיך בשעת מע־שה אומגעקוקט אויף אלע זאכען, וואו עס שטעהט די קאסע, וואו ס'הענגט אדער ס'ליגט דאס זילבערוואַרג וכדומה. דאס האט גע'מסר'ט און אויפגעדעקט זייער בעהאלטענעם מיין. אבער זיי האבען זיך גארניט געפיהלט און געמיינט, אז די יודען האבען טאקע צו זיי צוטרוי. זיי האבען די יודישע איינוואוינער בע־רוהיגט, אז זיי שטעהען אויף דער וואך אינוועניג אין די הייזער פון וואנען זיי קוקען ארויס דורך די קליינע פערקראַ־טעוועטע פענסטערלעך פון די פערשלאָ־סענע טוירען. קוים וועלען זיי הערען א פערדעכטיגען שאָרעך פון דרויסען, וועלען זיי געבען א צייכן דורך זייערע רויטע נאכט־לעמפלעך, וואס זיי וועלען א הויב טוהן אין דער הויך און דאן זאלען זיך די יודישע לאקאטארן בעהאלטען תיכף ומיד אין זייערע צוגעגרייטע בעהעלטעי־נישען, צי אין זייערע אייגענע קעלער־שטיבלעך, אדער אין די ווייטיגע קאַ־מערען.

מ'האט אויסגעהערט זייערע עצות און געטרייע פלענער, אבער גלייכצייטיג האט מען אונטערגעלעגט אין אלע קוימענס גאנצע זשמאניעס מיט קוילען, כדי אז די גרויסע טעפ וואסער מיט הירזש זאלן נאך מעהר קאכען און זידען. דאס גע־שריי און די יאמערליכע יללה, אז מען שחט אויף דער אלטער שטאדט, האט זיך כסדר איבערגע'חזר'ט און האט א סך יודען פאר שרעק שיעור ניט משוגע געמאכט. מ'איז געווארען פאראליזירט און הענד און פיס זענען געווארען ווי געלעהמט. פריהער האט מען גענלויבט אין זיך, אז מ'וועט זיך קענען פערטיי־דיגען און אקעגענשטעלען די קאצאפען, אבער איצט איז אלץ געפאלען פון די הענד. פאר שרעק זענען די כוחות שוין אויסגעגאנגען און מ'האט געפיהלט, אז די קאצאפען וועלען ניט האבען קיין שווערע ארבייט, נאר שחט'ן ווי די שעפסן.

בלויז די יודישע יוגענד און אפילו קינדער זענען געשטאנען מוטיג אויף זייערע פאסטענס. אלץ איינס, האבען זיי געטראכט, ווען מען נע'הרג'עט ווערען, טאַ זאל מען כאטשבי פאלען ווי העלדען און נישט ווי קיין פחדנים, זאלען כאטש די קאצאפען אויך וויסען, אז קיין פאג־ראם איז נישט אזא גרינג שטיקעל אר־בייט, ווי זיי מיינען. זאלען זיי פיהלען דעם טעם פון א יודישע קויל און הייס, קאכעדיק וואסער.

און יענע „געטרייע" הויף־וועכטער האבען זיך געווינדערט:

— נאך וואס קאכט איהר די גרויסע וועש־טעפ? דאס טויג דאך נישט אזוי. די קאצאפעס וועלען זיך דאך אנשטויסן, אז מענשען זענען דא געווען און זיי וועלען זוכען. פערלעשט די קוימענס.

זיי האבען זיך געמאכט תמ'עוואטע, כאטש זיי האבען גוט געוואוסט, אז דא קאכט זיך הירזש אין די גרויסע טעפ און פארוועמען מען גרייט דאס צו. טאקע דערפאר, ווייל זיי האבען געוויסט דעם בערייט, האבען זיי געמאכט דעם אנשטעל, אז זיי הייסען פון נארנישט צוזאגען, אבער ווען מ'האט זיי געענט־פערט, אז דאס איז אזא מאכל פאר די קאצאפען, אז אפשר יועט מען זיי מיט דעם איינגעמען, אז ס'זאל אוועק־פאלען ביי זיי דער חשק צו מאכען א פאגראם — האבען זיי געהויבען מיט די אקסלען און ווידער נישט געמאכט זיך פערשטעהן:

— וואס הייסט, איר גלויבט פאגראמ־טשיקעס איינצונעמען מיט גוטע עסענס, ווי איז דאס געמאלט? בעסער גיט אונז די גוטע זאכען. מיר זענען דאך אייערע בעשיצער —

— ס'וועט קלעקען פאר אייך אויך, זייט נישט מקנא די פאגראמטשיקעס מיר קאכען דא גענוג גוטע זאכען. ס'וועט זיין פאר אלע, אז מ'וועט ברויכען —

נאך אזא ענטפער בעקומען, האבען זיך די הויף־שומרים באלד אבגעטראגען מכלומר'שט צופרידענע פון אזא ענטפער אבער צווישען זיך האבען זיי זיך גע־שושקעט, אז די יודען גלויבען נישט און האבען נישט צו זיי קיין צוטרוי. די יודען זענען קלוג און וויסען זייערע טונקעלע כונות. די יודען וועלען זיך געוויס נישט פערלאזען אויף זייער שוץ און אויף זייער חסד.

אז ס'איז טאקע אזוי געווען, האבען זיי זיך באלד איבערצייגט. אויף יעדען געשריי פון דרויסען: געוואלד מ'שחט אויף דער אלטער שטאדט! האט מען געענטפערט מיט א קנאלערייי פון רע־וואלווער־שאסען קודם אין דער לופט. געשאסען האבען די סאציאליסטען לוי־פענדיג אויף ראווערען אין די גאסן און געשאסען האבען יודישע יונגעלייט אויף די הייף. אויפ'ן שיסעריי האבען די קאזאקען, שפרינגענדיג אויף פערד ווידער געענטפערט מיט א שיסעריי. אין אלע ווינקלען פון דער גאנצער שטאדט האט מען יענע נאכט געשאסען און שטי־קער פייער האבען זיך געצינדען ווי בליצען אין דער לופט.

ראס מורא'דיגע געשריי: געוואלד יו־דען, מ'שחט אויף דער אלטער שטאדט, איז ענטשוויגען געווארען, ווייל די שרייערין האט זיך דערשראקען פאר'ן שיסעריי. דאס האט אבער ניט פערקלע־נערט די טוידט־שרעק א גאנצע נאכט. ניט איין מענש איז יענע נאכט פאר שרעק גראה נשווארען.

פרשט אין דער פריה איז מען גע־וואהר געווארען די מעשה מיט דער דין־תורה ביים רב טרייסטמאן נעכטען ביי־נאכט און וואס עס איז רערנאך געשעהן אויף דער אלטער שטאדט. אין דערפריה איז דער יודישער עולם ארויס פון די שטובען, אזוי ווי פון דער תיבה נאכ'ן מבול. אלץ איז געלאפען אהין אויף דער אלטער שטאדט, אבער קיין קלאָהן פון א קאצאפ האט מען ניט געזעהען. יאָ, שאול האט געזרודערט, אז מ'האט איהם געוואלט שחט'ן, אז מ'האט איהם טאקע גע'שחט'ען, אבער ניט קיין קאצאפ נאר עמיץ אנדערש – אנ'איינגנער. און אזוי ווי מ'האט איהם גע'ג'חט'ען אהן א מעסער, איז ער געבליבען לעבען.

דערחייל האט די גאנצע שטאדט איבערגעלעבט א נאכט פון אימת מות.

דער דרילדזשער שניידער מיט זיינע צוויי זיהן.

איין זוהן אנטלאפען קיין פאריז — דער צווייטער געבליבען יושב׳ען אויף ווארשאסקא 1 ער אליין דער טאטע האט אויך עפעס אבגעלעסט.

אין דרילטש וואהנט דער יודישער שניידער אריה ווייצמאן. דער ארימער שניידער האט צוויי זיהן: שלמה און לייביש, וואס פלעגן איהם העלפען אין דער מלאכה. די לעצטע צייט זענען די צוויי זיהן געווארען פערדעכטיג אין קאמוניזם און מ׳האט געהאט אויף זיי אנ׳אויג. איינעם פון זיי שלמה׳ן איז געלונגען פאר׳ן ארעסטירן צו אנטלויפן פון דרילטש קיין פאריז; דעם צווייטען אבער, לייביש׳ען האט די פאליציי געכאפט און איינגעזעצט אין תפיסה.

דער טאטע, דער אלטער שניידער, וועלכער איז געבליבען מיט איין מאהל אהן ביידע זיהן, האט זיך אליין אויך פערפלאנטערט אין א מיאוסע געשיכטע. עס איז נעגען אים אויך פערפירט געווארן א פראצעס, נישט פאר קאמוניזם, נאר פאר וועלען אינטערקויפען איינעם פון די הויפט-עדות, וואס האבען בעדארפען ארויסטרעטען אויף זיין זוהנ׳ס פראצעס.

אין די בעשולדיגונג נעגען אירע ווייצמאן איז געווען: אז היות ער האט געוויסט, אז זיין זוהן לייבישן דראהט א א גרויסע שטראף, האט ער, דער טאטע, בעשלאסען איבערצוקויפען דעם הויפט-עדות פון דער בעשולדיגונג, דעם עלטערן פאליציאנט זשעלעזשיק. דאס איז געווען נאכדעם ווי אירע ווייצמאן האט בעקומען א ידיעה, אז דער פראצעס פון זיין זוהן איז שוין נאהנט. ער איז דאן אוועק אין אנ׳אויף דערנאכט צום פאליציאנט, אנגעקלאפט דרייסט אין דער טהיר, בכן ער האט צו איהם א וויכטיג געשעפט.

דער פאליציאנט האט איהם געעפענט און דעמאלט האט איהם ווייצמאן געבעטען, אז אנשטאט זיין זוהן לייביש׳ען, וואס זיצט אין קרימינאל, זאל ער בעסער בעשולדיגען דעם צווייטען זוהן זיינעם שלמה, וועלכער איז שוין אין פאריז. דערביי האט ער אנידערגעלעגט אויפ׳ן בענקעל נעבען זשעלעזשיק׳ען א באנקנאט פון 100 זל. צוזאגענדיג דעם פאליציאנט, אז נאכ׳ן פראצעס וועט ער נאך קויפען זיין פרוי א שענעם פרעזענט.

דער פאליציאנט האט אבגעווארפען די פראפאזיציע, געפאדערט באלד צוריק צונעמען די 100 גילדען. אבער ווייצמאן האט זיך ניט געמאכט הערען און איז ארויס, איבערלאזענדיג דאס געלד ביים פאליציאנט אין שטוב.

דערווייל איז דער פראצעס אונטערגעקומען. זשעלעזשיק האט שטארק בעשולדיגט לייביש ווייצמאן אלס טעטיגען קאמוניסט, וועלכער איז פערורטיילט געווארען אויף 6 יאהר.

א בעזונדערען פראצעס האט זשעלעזשיק פערפיהרט נעגען דעם אלטען ווייצמאן פאר וועלען איהם איבערקויפען. מיט עטליכע טעג צוריק איז דער אלטער דרילדזשער שניידער געשטאנען אין ראדאמער קרייז-געריכט, וואו ער האט ערקלערט, אז ער האט בלויז געוואלט געבען די 100 זל. דערפאר, כדי דער פאליציאנט זאל זאגען די גאנצע ווארהייט און ניט מעהר ווי כ׳איז געווען. דערמיט האט ער געוואלט ראטעווען זיין זוהן פון א גרויסען אורטייל.

דאס געריכט האט דעם טאטען פער׳משפט אויף 10 חדשים תפיסה, אבלעגענדיג די שטראף אויף 3 יאהר. אר.

קעמפען מיט טובערקולאזע מוז די גאנצע געזעלשאפט.

אין פוילען זענען קראנק אויף טובערקולאזע 700 000 פערזאן, פון וועלכע 200.000 שטעלען אין סכנה דאס געזונט פון די ארומיגע. דער טרעגער פון די קראנקהייט איז א דער שווינדזוכט-קראנקער.

נישט קוקענדיק דערויף, וואס דער צושטאנד פונם טובערקולאזע-קראנקען שטעלט אין סכנה נישט נאר זיין לעבען, נאר אויך דאס געזונט פון די ארומיגע, קאן ער זיך דאך פילען פארהעלטניסמעסיג גוט, אפילו נישט האבען קיין אנונג וועגען זיין קרענק. מחמת דעם, וואס די קרענק איז שטארק פערשפרייט און ווערט שפעט פעסטגעשטעלט קומט א גרויסע צאל מענטשען אין באריר מיט טובערקולאזע-קראנקע און זענען אזוי ארום אויסגעשטעלט אויפ׳ן געפאר פון אנשטעקען זיך מיט דער קראנקהייט. —

צום לייכטסטען שטעקען זיך אן קינדער און הויפטזעכליך די, וואס געפינען זיך אין שכנות מיט די קראנקע.

א גינסטיגען באדען פאר דער פארשפרייטונג פון דער קראנקהייט שאפט ענגשאפט, א פינסטערע און פייכטע וואוינונג, שלעכטע דערנערונג, איבערגעמאטערטקייט און מיסברויך מיט אלקאהאל. —

פון שווינדזוכט קען מען זיך פארהיטען, האלטענדיק זיך אין געוויסע פארזיכטסמיטלען.

מען דארף אויסמיידען בארירונג מיט קראנקע אויף שווינדזוכט, מיט הוסטענדיגע און מיט די, וואס שפייען ארום זיך. אלערשטענס דארפען דערפון אפגעהיט ווערען קינדער. נישט דערלויבען, דאס זיי זאלען ווערען נעפפלעגט, אדער געקושט, דורך אזעלכע פערזאנען. נישט דערלויבען שלאפען מיט זיי צוזאמען.

מען דארף אויך אלע אויסלערנען, ווי אזוי צו האלטען זיך אין דער צייט פון הוסטען און ניסען, אז טראפענס שפייעכץ זאלען זיך נישט צושפריצען ארום זיי און נישט פערורזאכען קיין אנשטעקונג. אין דער צייט פון הוסטען און ניסען דארף מען אפווענדען דעם קאפ אין א זייט און פארשטעלען דאס מויל מיט א טיכעל. שפייען דארף מען אין שפייקעסטעלעך, קיינמאהל נישט אויף דער פארלאגע, אדער אויפ׳ן גאס. —

קינדער דארף מען דערציען אין דעם זין פון דער פריסטער יוגענט. אלע און הויפטזעכליך קינדער, דארפען זיך באנוצען מיט באזונדערע טיש-געשיר, נאפעל-מעסער און שלאפען אין באזונדערע בעטען. קליינע קינדער דארף מען געבען מילך נאר אין א איבערגעקאכטן צושטאנד. —

אלע דארפען געדענקען, אז א ליכטיגע ווניקע וואוינונג און אפט לופטערען זי אפילו אין ווינטער איז דאס בעסטע געווער אינם קאמף מיט טובערקולאזע. דאס ראדיקאלסטע מיטל צו פארהיטען דאס געזונט איז ריין האלטען דעם קערפער, וואשען אים יעדען טאג, געהעריגע דערנערונג, רוה נאך דער ארבעט און נישט בענוצען קיין אלקאהאל. —

דאס ווענדען זיך צו א דאקטאר אין דער געהעריגער צייט קאן נישט איינמאל אבראטעווען דאס לעבען און צוריקשטעלען דאס געזונט. —

דעם קאמף מיט טובערקולאזע מוז פירען די גאנצע געזעלשאפט!

די פליכט פון יעדען בירגער, איז אקטיווער אנטייל אינ׳ם קאמף.

מיר מוזען דאס גאנצע לאנד בעדעקען מיט א נעץ פון בעראטונגס-שטעלן, עס מוזען געשאפען ווערען ספעציעלע סאנאטאריעס און שפיטעלער, בכדי עס זאל יעדער אומעטום האבען געזיכערט מעדיצינישע הילף און היגיענישע אויפזיכט. —

מיר מוזען האבען אזוי פיל בעטלעך אין די סאנאטאריעס, אז יעדער נאר־וואס קראנק געווארענער זאל האבען די מעגליכקייט צו קורירען זיך! אזוי פיל בעטלעך אין שפיטעלער, אז יעדער שווער קראנקער זאל קאנען זיין פריצייטיג אפגעזונדערט און געהיילט!

אין ראדאם געפינט זיך איין אזא בעראטונג׳ס שטעלע, וואס ווערט בעדינט פון צוויי דאקטוירים, דריי פלעגערינס מיט א יאזשני. אויף אזא שטאדט ווי ראדאם איז דאס געוויס וועניג, ווייל דאס איז א קלייגער פערסאנאל מיט א סך שווערע ארבייט. די געזעלשאפט ברויך מעהר אבשאצען די גרויסע הייל-בעדייטונג פון אזעלכע בעראטונגס שטעלען, וואס פיהרען א שווערען קאמף מיט׳ן מענשענס שונא, וואס הייסט טובערקולאז.

אביחיל.

דאס ראדאמער לעבען.

פאקטען בילדער און עפיזאדען

ציטונגס - קיאסק נומ. 2

ניט אזוי לייכט איז עס איהם אנגעקומען — דעם נידריגען אינוואליד, וואס שטעהט פון בעגינען ביז שפעט אוונד אויף זשעראמסקי 2 און איז מהנה דעם ראדאמער עולם מיט יודישע - פוילישער ליטעראטור, מיט ציגארעטען און מיט שוועבעלעך פון פוילישען מאנאפאל.

ווי איהר קוקט איהם אן, האט דער קליינער פארשוין מארשירט צווישען טראנשעען און פראנט-ליניעס בשעת דעם דייטש-רוסישען קריג אין 1914. עקסגות׳דיג פערביסען איז געווען זיין העלדענטום. ער האט פערלוירען עטליכע פינגער און ניט געפאלען חלילה פון מוט, נאר אוועקגעזעצט זיך ביי בעקערמאנס הויז. אזוי זיצט ער שוין גאנצע 13 יאהר.

ארום דעם דאזיגען ציטונגס - קיאסק האט זיך געשאפען א גליקליך לעבען פאר די „נאפאוויקעס״ - לעזער, וואס כאפען א בלאט „אויף אויסצולייענען״. דער אלטער בעקערמאן האט פאר זייערע בעקוועמליכקייט אויפגעשטעלט א רחבות׳דיגען קארידאר, וואס גיעט יערען די מעגליכקייט אנצושפארען זיך ביי דער וואנד און אדורכצוזשיבערעווען די לעצטע צאפעלדיגסטע געשעהענישען פון טאג.

ניט אומזיסט איז דער ציטונגס-קיאסק דער פאפולערסטער אין ראדאם. דארט איז דער ברען-פונקט פון סוחרים, בעלי-עגלות און טרעגער. שטענדיג וועט איהר עמיצען ט ר ע פ ע ן זיצען אויף די טרעפ מיט א בלאט - ציטונג אין האנד. פערשידענע קאנפליקטען, אמפערנישען ווערען דארט רעגולירט טי׳ן אויג... די שטימונג אין טויער איז א סך אפהענגיג פון דער ציטונגס-כראניק. איבערהויפט, אז די ידיעות זענען אויפטרייסלענדע, דערשיטערענדע, ווערט באלד ארויסגעטראגען א פערטיגע קללה:

— א רוח אין דער וועלט אריין! יאך וואלט זיי געגעבען מיט א סלאניצע איבערן קאפ! יאך וואלט זיי מכבד געווען מיט די אמת׳ע שטינק-באמבע...

אזוי געהט פערביי א טאג נאך א טאג. פערשידענע ווינטען און „וואוויערוכעס״ האבען געלויערט אויפ׳ן דאזיגען קליינעם „סטראגאן״, נאר דער ציטונגס-קיאסק איז געבליבען פעלזען-פעסט.

אפשר וועט דער אינוואליד האבען די זכיה צו ווערען א מיטגליד פון דעם אתה בחרתנו - לאגער — קיין משומד איז ער אודאי ניט!

„יודעל מיטן פידעל״

מאלי פיקאן האט געשטעלט ראדאם אויף די פיס. נישטא קיין הויז, וואו מ׳זאל זיך ניט אונטערהאלטען מיט די מעלאדיעס פון איהר פילם „יוד׳ל מיטן פיד׳ל״. אפילו דער בית המדרש חזן — שמועסט מען — קאמפאנירט שוין א „לכה דודי״ מיט דעם טאנגא, וואס ווערט איצט געזונגען, געפייפען און געשפילט אומעטום.

אין א בעוואוסטען רעסטאראן, וואו מענשען קומען זיך צונויף, כדי אדורכצושטיפען די צייט מיט א פליאטקע אדער א קערטעל — פערבלאנדזשעט דארט שפעט ביינאכט, אנ׳אלטער ראדאמער קלעזמער, ר׳ צדוק — וואס מען אים — שפילט ער פאר׳ן עולם „מיין שטערטעלע בעלז״ און „יוד׳ל מיטן פיד׳ל״.

ווי נאר ער בענייגט זיך אויף דער שוועל דערהערען זיך הייטערע אויסרופען: אנו, לאמיר הערען מאלי פיקאן.

דער קלעזמער שטעלט זיך אוועק מיט אנ׳ערנסטע מינע, טהוט א ציה מיטן שמיציק איבער דער פידעל און דער עולם העלפט מיטגרימפלען:

„יודעל מיטן פידעל
אריה מיטן באס
דאס לעבען איז א שעהן לידעל
צו וואס׳זשע זיין אין כעס״

דערנאך נעמט ר׳ צדוק איינקאסירען די „גאזשע״. יעדער שטיפט אים עפעס אין האנד אריין און דער אלטער קלעזמער זיפצט:

— אוי, ווי נעמט מען כאטש א פערט חלק מזומנים, וואס דער „אדריא״ האט געמאכט ביי דעם פילם, וואלט יעך שוין לאנג געווען אין פאלעסטינא.

ווער ווייסט, צי ר׳ צדוק וואלט נית געהאט צווישען הובערמאנס סימפאנישען ארקעסטער אין ירושלים...

הכל תלוי במזל — אפילו „יודעל מיטן פידעל״...

200 טויז. זל. אלס צוגאב קרעדיטען
פון „פונדוש-פראצי" צו בעשעפטיגטע ארבייטסלאזע

דער „פונדוש-פראצי" האט אסיגנירט 200,000 זל. אלס צוגאב-קרעדיטען אויף צו בעשעפטיגן ארבייטסלאזע אין ראדאם.

אויס'ן אבשניט ראדאם — שידלאוויעץ זאל זי שוין דעם 5 מאי די פירמע פוריצקיו צוטרעטען צו אנ'ארבייט. וואס וועט אין אנפאנגס געבען בעשעפטיגונג 250 ארבייטסלאזע. די גאנצע ארבייט וועט ארומנעמען טויזענד מאן.

אין סאדקאוו נעמט אונטער אנ'ארבייט די פירמע „טראוועדס" וואס וועט בעשעפטיגען 250 ארבייטסלאזע.

דער „ווידזיאל פאוויאטאווי" בעשעפטיגט יעצט ביי וועג-ארבייט 150 פערזאהן.

פרעסע-קאנפערענץ
ביים ראדאמער סטאראסטא.

אין קאבינעט פון ראדאמער סטאראסטא יאן מישקאווסקי איז פארגעקומען פאראכטאגען פרייטאג א פרעסע-קאנפערענץ מיט די בעטייליגונג פון די ראדאמער זשורנאליסטען וואס זענען פעראייניגט אין זשורנאליסטען-סינדיקאט פון דער קעלצער וואיעוואדסטווע.

דעא ה' סטאראסטא האט ארומגערעדט מיט די פערזאמעלטע זשורנאליסטען די רעגיאנעלע פרעסע-פערהעלטנישען און געבראכט צו אנ'איינפערשטענדעניש פון די מיינונגען, וואס זענען נוגע דער נעגענזייטיגער בעציהונג פון דער פרעסע און פון דער אדמיניסטראטיווער מאכט.

די קאנפערענץ, וואס האט געדויערט צוויי שעה, איז געשטאנען אינטערען צייכען פון געמיינזאמער פערשטענדניש און צוטרוי.

די לויות פון די אעראפלאן-קרבנות

זונטאג איז פארגעקומען די עקספארטאציע פון די צוויי טראגיש-אומגעקומענע פליהער, וואס זענען אראבגעפאלען פאראכטאגען פרייטאג מיט אנ'אעראפלאן הינטער ראדאם.

פון דער גארניזאהן-קירכע אויפ'ן דריטען מאי האט מען זיי אבגעפיהרט צו דער באהן מיט א געהעריגען מיליטערישען כבוד. ביידע טרומנעס זענען געלעגען אויף צוויי אעראפלאנען און דעם טרויער-צוג האט געעפענט דער ארקעסטער פון 72 פולק. נאך איהם א עהרען-קאמפאניע מיט 9 קרענץ פון די פאמילעס, פריינד און געוועהר-חברים. לענג-אויס איבער'ן וועג פון קאנדוקט אויף מאניושקי ביז צו דער באהן האט דאס פובליקום געבילדעט א געדיכטען שפאלער.

ביי די קלאנגען פון א טרויער-מארש האט מען די טרומנעס אריינגעלעגט אין וואגאן.

די אומגעקומענע פליהער וועלען רוהען אין זייער פאמיליע-שטעדט. דער שערזשאנט קאלאדזשעיטשיק אין זדונסקי וואליע און דער קאפיטאן לובאנסקי אין אלקוש.

פראספעריט-בעריכטען אויף דער יעהרליכער אלג.-פערזאמלונג פון דער ציונ. באנק (זשער. 25)

אויף דער אלגעמיינער פערזאמלונג פון די מיטגלידער פון „ספולדזשעלטשע באנק פאזשיטשקאווע", (ציוניסטישער באנק) וועלכע איז אבגעהאלטען געווארען דעם 11 ה. ח. אין לאקאל פון וועלט-פערבאנד — האט מען געהערט א שענעם בעריכט פון א יאהר אבנעטהויענער פינאנס-טעטיגקייט.

דירעקטאר מלך פישמאן שטעלט פאר אין ציפערן דעם טעטיגקייט'ס-בעריכט, לויט וועלכען עס זענען ערטיילט געווארען אין יאהר 1936 קרעדיטען אויף דער אלגעמיינער סומע פון 1.168.635 זל. אין דעם נעהען אריין 422 הלוואות אויף א סומע 210.765 זל. 1691 דיסקאנטען אויף א סומע 427.360 זל. 1317 אוואנסען אויף אינקאסע 530.510 זלאטעס.

דאס פערגאנגענע יאהר האט געהערט צו די ערפאלגרייכסטע פאר דער אינסטיטוציע. דער נעטא-פערדינסט לויט'ן פערשלאסענעם בילאנס דערגרייכט די סומע 9.654 זל. דער אייגענער קאפיטאל שטייגט איבער די סומע פון 60.000 זל. די היזקות פון דער באנק זענען מינימאלע. די ניט איינגעצויגענע חובות מאכען אויס צוזאמען 285 זל.

וועגען דער טעטיגקייט פון דער אויפזיכט'ס-מאכט האט גערעדט דער פרעזעס מרדכי לייב פישמאן, וועלכער גיעט נאך צו, אז א חוץ דעם וואס די באנק האט געגעבען קרעדיט זיינע מיטגלידער, האט זי זיך אויך בעטייליגט אין א הילפס-אקציע פאר די פינאנס-שוואכערע קרעדיט-ספולדזשעלניעס, אסיגנירענדיג אויף דעם צוועק 2000 זל.

דער אינספעקטאר שפינדלער, ארומרעדענדיג די רעזולטאטען פון דער רעווידיר-ארבייט שטעלט פעסט, אז די באנק ווערט געפיהרט סאליד און די אנפיהרערשאפט פערדינט דעם פולשטענדיגען צוטרוי.

נאכ'ן אויסדריקען אבסאלוטאריום פאר דער אבטרעטענדער לייטונג ווערט בעשלאסען פון די צעהן טויזענד זלאטעס, וואס די באנק האט געהאט ריווח יענץ יאהר ארבצוגעבען צעהן פראצענט, ד"ה טויזענד זל. פאר די נאציאנאלע פאנדען קרן-קימת און קרן-היסוד.

בעת דער דיסקוסיע איבער'ן פרעלימינאריום איז בעשלאסען געווארען אריינצושטעלען אין בודזשעט 200 זל. אויף א העבראעאישע ביבליאטעק ביי דער גימנאזיע „חובבי דעת".

נאכ'ן אויסלאסטווען אייניגע מיטגלידער פון ראט און פערוואלטונג, זענען געוועלט געווארען אין דער פערוואלטונג לאווניק מ. ראטענבערג, אלס פערטרעדער ה' ר. גאלעמביאווסקי; אין ראט ה' פרישטייער און אלס פערטרעטער זיידמאן, ה' צוקערמאן און אלס פערטרעטער ה' ד. בלאטמאן.

די פערוואלטונג האט בעשלאסען איינצושרייבען אין ספר הזהב פון קרן-קימת, דעם גרינדער פון דער באנק, מיכאל האפענהיים נ. ע.

* * *

אויף ווי ווייט די ציוניסטישע באנק פראספערירט גוט און געניסט פון צוטרוי, בעווייזט דער פאקט, וואס דא ערשט נים לאנג האט זי בעקומען פון דער קאאפעראטייווען-צענטראלע אין ווארשא א לאנג-טערמינען קרעדיט פון 20 טויזענד זל.

ספעציעלע קאמיסיע אין מושב-זקנים
אויסצופארשען די לאגע פון די זקנים.

מארגען שבת אזייגער 4 נ. מ. געהט אראב אין מושב זקנים אריין א קאמיסיע צו בעקענען זיך מיט דער לאגע אין וואהנונג'ס-בעדינגונגען פון די אלטע לייט.

די קאמיסיע איז אויסגעוועהלט געווארען אויף א פריהערינגער זיצונג און בעשטעהט פון די ה"ה: פרעזעס דען, ד"ר גאלדבלום (מצד דער גמינע) דירעקטארווא הורוויטש און פרעזעס איתמר אדלער (מצד דעם מושב זקנים) און די ה"ה קירזשנער און בארמייסטער פון רעליעף.

יודישער שניידער ווערט צו-פיעל אויסגענוצט פון זיינע קונדען
א „נחת" צו הערען דעם חשבון פון זיינע „גרויסע" פערדינסטען.

מיר זיצען אזוי בענויף א גרופע מענשען פון פערשידענע פאכען און בראנזשעס און שמועסען וועגען די היינטיגע צייט. אלע קרעכצען און בעקלאגען זיך אויף דער לאגע, קומענדיג צום אויספיהר, אז ס'איז נישט בלויז חושך נאר טאקע גרין און געל אויך.

צווישען אונזער גרופעלע זיצט אויך א שניידער און דוקא נאר א גוטער, אנ'אויסגערופענער, מיט א מארקע, מיט א נאמען, מיט א פירמע און אויך ער ביטערט זעהר. יעדער ווערט פערוויינדערט און מ'פרעגט איהם: דו אויך? דו וויינסט אויך? מ'זאגט דאך, אז דו ביסט א גאלדשפינער. או נישט מיט גארען נייסטו, נאר מיט גאלדענע פעדים! —

— ווער הייסט אייך זיין בהמות און גלויבען. אט וועל איך אייך מאכען א חשבון, יועט איהר זעהן אונזערע גליקען — ענטפערט דער שניידער און ער הויבט אן ארויסלעגן אויפ'ן טעלעריל:

— אלזא הערט פון מיינע נילדענע פערדינסטען — יועדעט זיך צו אונז דער שניידער און ער הויבט אן חשבונ'ענען:

— 60 זל. נעם איך פאר צודאטען און נאדעל-געלד. דאכט זיך שעהן, דאכט זיך גרויסארטיג. וואס ניט, אנ'ערשטקלאסיגער קונה?, טאקע כ'לעבען, וואס קען שוין זיין שענער און בעסער פאר א ראדאמער שניידער, וואס האט נישט די השגה פון א ווארשאווער שניידער, וואס איז בכח אויפצושפילען פאר'ן זעלבען אזש גאנצע 200 זל. נו, מילא וואהן איך דאך אין ראדאם און נישט אין ווארשא. דא איז 60 זל. שוין א גרויסער יחסן. און ווירקליך ס'איז דאך עפעס א שיינע סומע. הערט אבער ווייטער וואס עס בלייבט מיר פון די 60 זל. ווען עס געהט אראב 20 זל. פאר אויפנייען די מארינאדקע אין ווארשטאט; 5 זל. פאר די הויזען 4 זל. פאר'ן וועסטעל; 16 זל. צודאטען, היינט ווי איז דאכאדאווע, אבראטאווע, אובעזפיעטשאלניע, וואס כאפט אויך אריין א 4 זל. צוזאמען אלזא האבען מיר א קיימא-לן פון 49 זל. אויסגאבען; בלייבט זשע איינגאנצען פון די 60 זל. — נישט מעהר ווי 11 זל. יעצט וואו איז א פאפראווקע – דארף מען ווידער ארבייטען. ס'זאל זיך נישט אזוי טרעפען, ווי עס טרעפט זיך. און ווען מיינט איהר, א שטייגער זעהט מען זיך מיט די 60 זל.? — אזוי גיך נישט. צו-ערשט שיקט מען אהיים די ארבייט בכבוד גדול. עפעס א קליינינקייט, א ערשטקלאסיגער קונה, וואס צאהלט אזש 60 זל. פאר דער נאדעל און צודאטען! ווי פאסט עס עפעס כ'לעבען באלד צו מאהנען. נאך געלד שיקט מען ערשט אין עטליכע מאנאטען ארום און דאן בעקומט מען ערשט וועקסלען. דורך דער צייט טרעפט זיך, אז מען שיקט אויספרעסן דעם אנצוג א 4 – 5 מאהל אויך, וואס קאסט אויך ארבייט און געלד, אבער מען רעכענט נישט דערפאר, ווייל עס פאסט דאך נישט. עס איז דאך גאך נישט בעצאהלט געווארען דעם שניידער, מוז ער נאך אויסגלייכען אלע קנייטשען און אלע פאלדעלעך, וואס מאכען זיך אין משך פון חדשים-לאנג טראגען. נישט אייגמאהל, זאג איך אייך, פאלט אויס ס'גאנצע פערדינסט באקעס און דא שרייט מען און מען מאכט א רעש, אז דער שניידער נעהט אין גאלדענע צייטען. נו, וואו האט איהר די צוי-טען, וואו האט איהר די גאלדשפינערס, וואס נייען נישט מיט געוועהנליכען פראסטען גארען, נאר מיט גילדענע פעדים? נו, איר זעהט שוין, אז מ'טאר נישט קוקען אויפ'ן פלעשעל, נאר אינ'ם פלעשעל. נו, איהר זעהט שוין, אז עס דאכט זיך בלויז, או אויף יענעמס טעלער איז א שענערע פארציע? אמאהל איז אין פלעשעל נישטא קיין ווייז, נאר וואסער און אמאהל איז אויפ'ן טעלער נישטא קיין פלייש, נאר ביינער. —

די איבריגע אויסהערענדיג דעם גאנצען מאנאלאג מיט דער גרינדליכער קאלקולאציע האבען נעשטוינט אין פראטעסטירט נעגען אזא אופן אויפניצען און עקספלואטירען א יודישען בעל מלאכה.

און ווירקליך איז עס א גרויסע עוולה, בפרט ווען דער זעלבער שניידער האט נאך צוגעגעבען, אז צווישען אט די קונדען, געפינען זיך מעהרסטענטייל אזעלכע, וואס געהערען דוקא צו דער פערמעגליכער קלאס און קענען באלד בעצאהלען די פאר זלאטעס, וואס דער יודישער שניידער ארבייט שווער אויס. זיי טהוען דאס לײדער נישט, נאר אנשטאט קעסף-געלד, וואס זיי זענען בכח, דעקען זיי מיט וועקסלען און נאכדעם ערשט דארף מען לויפען חדשים, ווען דער נייער אנצוג ווערט שוין אלט און מ'ברויך שוין קלערען פון א נייעם, פון א פרישען.

אזוי בעהאנדלען א יודישען בעל מלאכה איז באמת נישט דערלאזבאר, ד"ה פשוט חווק געמאכט פון שווערע פראצע.

5.

ביי די ראדאמער יודען קומט נאך 8000 זל. פאר דער שפיטאל-סקלאדקע

קימפעטארען-פעראיין ווענדעט זיך צום שפיטאל-קאמיטעט וועגען עפענען א גינעקאלאגישע אבטיילונג — ענטשפרעכענדע נדבות פון אנגעזעהענע יודישע פירמעס — גניבה'לער ביים רעמאנט.

אויף א זיצונג פון שפיטאל-ראט אין לאקאל פון דער יודישער גמינע, היינטיגע וואך, איז א סך גערעדט געווארען וועגען רעמאנט, וואס האלט שוין ביים סוף. לויט די אנגעגעבענע גרוסען און איינדרוקען, איז צו זעהן, אז די אינערליכע איינריכטונג אין שפיטאל איז אויס'ן בעסטען אופן אויפגעשטעלט. עס איז בלויז געבליבען די אויסענווענדיגסטע זייט, ד"ה דער פראנט, וואו מי'ן רעמאנט ווערט אויפגעהאלטען צוליב מאנגעל אין געלד. דאס לעצטע יאלט נישט געווען קיין מניעה, ווען אלע צאהלען נארמאל די „סקלאדקע" פון צונאב-בודושעט פאר'ן שפיטאל. ליידער איז די לאגע נישט אזוי און סראך דעם, וואס דער שפיטאל-בודושעט אינקאסירט זיך איין שוין 4—5 מאנאטען, זענען נאך הינטערשטעליק געבליבען 45 פראצענט פון די צאהלערס, וועמענס סומע עס דערגעהט ביז 8000 זל. מ'האט ארויסגעשיקט „אופאמניעניעס", חוץ דעם ווייסן די מענשען נעגוי דעם וויכטיגען ציועק פון דער ראזיגער שפיטאל-סקלאדקע, און ראך איילען זיי זיך נישט, ווארטענדיק אפנים מ'זאל ביי זיי מיט צוואנג אויפמאהנען.

אויף דער זיצונג זענען אנגעהארטען געהארען פערשידענע פארשלאגען ווי אזוי צו בסייעגען די הינטערשטעליק-געבליבענע, זיי זאלען דעם שטייער פאר'ן שפיטאל פארט ערלעדיגען. געווען א פארשלאג ארויסצולאזען אנ'אפעל און רופען אין די בתי מדרשים וועגען דעם; און א צווייטער פארשלאג, אז מ'זאל צונויפשטעלען פארלעך, וואס זאלען געהן צו יענע עטאט-צאהלערס, ביי וועמען עס ברענט נישט, און זיי בעטן, זיי זאלען טוהן די טובה און בעצאהלען די שפיטאל-סקלאדקע.

דער רוב האט זיך ארויסגעזאגט, אז נישט דאס און נישט יענץ וועט העלפען. קוים איז דער פאקט אליין, וואס דאס יודישע שפיטאל ווערט אויפגעבויט און בעניים, פאר זיי נאך נישט גענוגענד, איז ארויסגעווארפען דער אפעל און די מרחה פון די פארלעך, וועלכע זענען אגב שוועך. צונויפצושטעלען. צו אזעלכע „ניכטערע" מענשען ברויך מען בענוצען מעהר איבערציינעוודיגע ארגומענטען, וואס זאל זיי צווינגען מיטצוטראגען דעם עול פון אויפשטעלען און אויסהאלטען א יודיש שפיטאל. עס איז דעריבער פון אלע פראיעקטען אנגענומען געווארען דער פארשלאג איבערצוגעבען די שפיטאל-סקלאדקע איינצוקאסירען דעם „אוושאנד סקארבאווי", וועלכער האט אויף א ספעציעלע אינטערווענץ, פערשפראכען ענערגיש איינצומאהנען דאס געלד פארן שפיטאל-בודושעט פון יאהר 1936

זאלען זיך די פערשפעטיגטע פארט בעזינען און אויסמיידען עגזעקוציע-קאסטען.

ס'איז בעשלאסען געווארען אבצו-פרייזען דעם פראנט פון שפיטאל פאר 1200 זל.

אין הודש מאי ווערט דאס שפיטאל געעפענט און וועט שוין פונקציאנירען נארמאל.

אויף דער זעלבער זיצונג זענען גע-קומען אין דער גמינע אריין פארשטע-הערינס פון קימפעטארען-פעראיין, די פרויען פישמאן, אדלער און מאנעלא, וועלכע האבען געבעטען, אז אין שפיטאל זאלען אבגעגעבען ווערען עטליכע זאהלען פאר יודישע געווינעריגס. זיי פון זייער זייט וועלען זיך בעמיהען אבצוצאהלען פאר דער ארימער יודישע קימפעטארען, וואס וועט דארט געבארען און אויפגעהאלטען ווערן ביז 8—10 טעג.

דער שפיטאל-קאמיטעט האט די ווענדונג פון קימפעטארען-פעראיין גענומען ערנסט און געענטפערט די דעלעגאטקעס אז זייערע פערוואלטונג זאל אריינטראגען די דאזיגע בקשה שריפטליך.

ווי בעקיסט, בעזיצט דער קימפעטארען-פעראיין א לעגאט פון צירקא 5000 זל. וואס עס האט זיינער צייט געשאנקען דער ראדאמער בן-עיר אין אמעריקא קירשענבוים ז"ל, וועלכער האט אבער אויסגענומען א תנאי, אז דער לעגאט קען נאר אויסגענוצט ווערען אויף אויס-בויען אדער גרינדען אנ'אנשטאלט פאר יודישע געווינערינס. היות אזא סומע איז צו-ווענינ אויף רעאליזירען אזא אונטערנעמונג, איז בכן אקטועל געווארען אויסצונוצען דעם לעגאט איצט, ווען אין יודישען שפיטאל ווערט געמאכט א רעמאנט און ווערט שוין געעפענט קירצליך. די פערוואלטונג פון קימפעטארען-פעראיין פלאנט פערשידענס. איין פראיעקט האט זי, אז דאס שפיטאל זאל איר אבגעבען עטליכע זאהלען. און נאך א פארשלאג איז דא, אז זי זאל אליין אויפשטעלען א בנין פאר קימפעטארענס אין הויף פון שפיטאל און דער שפיטאל-קאמיטעט זאל איהר צוהעלפען.

גענוי ווי עס וועט זיין, איז נאך ניט בעוויסט, אלענפאלס פעראינטערעסירט זיך דערמיט דער שפיטאל-קאמיטעט.

ס'וואלט שוין באמת געווען די העכסטע צייט, אז אין יודישען שפיטאל זאל איינגעפיהרט ווערען א גינעקאלאגישע אבטיילונג.

• • •

בעת די רעמאנט-ארבייט נעהט מי'ן גאנצען טעמפא אין שפיטאל, ווערען אויסגעפיהרט פערשידענע גנבות. אזוי זענען פערשוויגדען געווארען צוויי קופערנע וואגנעס, ס'ווערט אויך פערלוירן געהילץ, איבערהויפט נעהען לאיבוד עלטערע חפצים.

די וואגנעס, איז שווער פעסטצושטעלען פון ווען זיי פעלען, צי פון פאר'ן רעמאנט, אדער זיי זענען בענאנגען פערלוירען בשעת דעם רעמאנט.

די גמינע האט וועגען די אלע גניבות געמאלדען דער פאליציי און א חוץ דעם בעשלאסען צו עקסמיסירען אלע וואס וואהנען דארט.

• • •

די פאיאנס-פאבריק פון ה' אברהם ראטענבערג האט מנדר געווען 20 מעטער פליטקעס פאר דער שפיטאל-קיך, די זעלבע וואס זענען געקומען 100 מעטער פון די ה"ה גאלדפיין און נארימבערסקי פון טשעלאדז.

פון האנדווערקער לעבן.

שוין א לענגערע צייט. ווי די טוער פון האנדווערקער-פערבאנד האבען בא-שלאסען צו באנייען די טעטיגקייט פונם פערבאנד, וועלכעס איז אין די לעצטע צייטען פארנאכלעסיגט געווארען. ס'איז געשאפען געווארען א קאמיסיע פון אקטיווע חברים, וועלכע האט אדורכגעפיהרט אנ איינמאליגע בעשטייערונג לטובת דעם צוועק. דער רעזולטאט פון דער באשטייערונג איז א באפרידיגענדע.

זונטאג דעם 25|IV האט די פערוואל-

קאמתיקאט.

טונג אבגעהאלטען א זיצונג געווידמעט דער באנייאונג פון דער טעטיגקייט. נאך א לענגערען מייגונג'ס-אויסטויש, איז בעשלאסען געווארען צו רעמאנטירען דעם לאקאל, איינקויפען פאר א גרעסערע סומע געלט נייע ביכער, עפענען די ביבליאטעק און אנ'אלגעמיינעם לעזער-זאהל, וואו עס זאל זיין די יודישע און יודיש-פוילישע פרעסע, אהן אונטערשיד פון פארטיי און ריכטונג.

עס איז געוועהלט געווארען א רע-מאנט-קאמיסיע פון פאלגענדע חברים: פארזיצער האך, וויצע פארז. גיספעל, איגנאץ גאלדבערג, ש. וויינשטאק און י. גאלדבערג.

גלייכצייטיג דערמאנט די פערוואלטונג די אלע חברים, וועלכע האבען זיך דע-קלארירט, זאלען ווי אמגיכסטען איינ-צאהלען זייערע דעקלארירטע סומען, בכדי די אקציע פאר דער באנייאונג פון לאקאל זאל וואס שנעלער אדורכ-געפיהרט ווערען.

א היהז האט פערבלאנדזשעט — אין דער פרעמד געלעגט אנ'איי איז א מלחמה אויסגעבראכען צווישען די ברידער די צוויי.

אין דער געגענד פון וויעזשביצע, הינטער ראדאם, וואהנען אין שכנות צוויי ברודער: מאריאן און יוזעף אזשעכאווסקי. יעדער האט זיין הייזעל מיט א שטיקעל פעלד, וואס ליגען נאהנט איינס פון צווייטען און זענען בלויז אב-געצוימט מיט א פארקאן. היינטיגע וואך איז צווישען די ברידער געקומען צו אנ'אכזריות'דיג געשלעג צוליב אנ'אייה. די היהן, וואס איז דאס אייגענטום פון מאריאן, איז אריבערגעגאנגען דורכ'ן לאך פון פלויט אויף דער טעריטאריע פון זיין ברודער יוזעף און האט דארט געלעגט אנ'איי. ווען מאריאנס ווייב איז געקומען נאכ'ן אייה, איז אויסגע-בראכען א שארפער ויכוח, צו וועמען דאס איי געהערט. די מאריאנאווע האט גע-טענה'ט: דאס אייה איז מיין, ווייל די היהן איז מיין; דאגעגען די יוזעפאווע האט גע'טענה'ט: די היהן איז טאקע דיינע, אבער דאס אייה געהערט צו מיר, ווייל ס'איז געבוירען געווארען אויף מיין פעלד.

מ'האט זיך געשפארט אזוי לאנג, ביז די צוויי ברידער האבען זיך אויך אריינגעמישט און גענומען א ווארט, וואס האט זיך געענדיקט מיט דעם אמת'ען כתנת-יד. מאריאן אזשאכאווסקי האט געכאפט א טאטיקע מיט וואס ער האט דערלאנגט יוזעפ'ן א שרעקליכען זעץ אין קאפ אריין. יוזעף איז אנידערגעפאלען אויף דער ערד מיט א צופלעטען שאר-בען. א שווער-פערוויגדעטען האט מען יוזעפען געבראכט קיין ראדאם אין פוילישען שפיטאל, וואו די דאקטוירים גיבען איהם נישט קיין האפנונגען, אז ער וועט געזונד ווערען.

פעסטשטעלונג.

תשוב'ער הער רעדאקטאר!

מיר בעטען אפצודרוקען אין אייער וו. צייטונג פאלגענדע פעסטשטעלונג:

אין נומ. 17 „ראדאמער קעלצער-לעבן" איז אפגעדריקט אנ'ערקלערונג פון 15-ער קאמיטעט, אין וועלכען עס ווערט געזאגט: אז צוליב דעם וואס איינינגע בעכען פון איין זייט און דער רעדאק-ציע „פאלקסצייטונג" פון דער צווייטער זייט, פיהרען א שעדליכע אקציע געגען 15-ער קאמיטעט מיט פערשידענע דרא-הונגען, וועלען זיי געצווינגען זיין צו רעזיגנירען פון דער רעליעף-טעטיגקייט. אין שייכות דערמיט שטעלען מיר פעסט:

1) מיר האבען אונזער גערעכטע אקציע געפיהרט ניט ווי עס גיט אויף דער 15-ער קאמיטעט מיט שקרים און דרא-הונגען, נאר מיר האבען געפאדערט, אונזער בארעכטיגונג אין רעם רעליעף אלס די לעגיטימע פארשטעהער פון די יודישע האנדווערקער ביי אונז אין שטאדט. אלס בעווייז קען דינען דער לעצטער בריעף פון 10-טען אפריל וואס מיר האבען געשיקט צום רעליעף אין ראדאם, וואו מיר האבען אפגעווארפען זייער פארשלאג וועגען שטעלען אונזערע עהרענטועלע קאנדידאטען צום רע-ליעף אונטער א ראסיסטישען קאנטראל, וואס אגב האבען זיי ניט געפונען פאר נויטיג אונז אויף דעם בריעף צו ענט-פערען.

2) מיר שטעלען פעסט, אז מיר האבן צו די נאטיצען אין דער „פאלקסצייטונג" קיין שום שייכות ניט.

און 3) מיר ערקלערען פאר דער עפענט-ליכקייט, אז ניט די אלע פחדנות'דיגע ערקלערונגען און ניט דאס „סטראשען די געגנער" וועט אונז אפהאלטען פון פיהרען אונזער גערעכטען קאמף פאר אונזערע פאדערונגען, וועלכע דער 15 ער קאמיטעט האט אליין בערעכטיגט (רעד בריף פון 4-טען אפריל ד. י.) אזוי לאנג ווי עס וועט ניט איינגעפיהרט ווערען דער ציזאמענשטעל פון 15-ער קאמיטעט. וועלכער זאל ווירקליך אויס-דריקען די יודישע געזעלשאפטליבקייט אין אונזער שטאדט, וועלען מיר איהם אלס אזעלכע בעקעמפען.

מיט דרך ארץ

פערוואלטונג פון יודישען האנדווערקער-פערבאנד אין ראדאם.

ר׳ ראובעלע בעקערמאן פון דער שווייץ זאל געבּרענגט ווערן אין זיין פאמיליען-קבר קיין ראדאם.

אויפ׳ן ראדאמער בית-עלמין געפינט זיך א פאמיליען גרוב, וואס געהערט צו דער פאפולערער משפחה בעקערמאן. דארט ריהט דער קאפ, דער גרינדער פון דער דאזיגער מפורסם׳דיגער און ריהמפולער פאמיליע, ר׳ סאנע בעקערמאן ז״ל. נעבען איהם ליגען זיינע נאהנטסטע דורות, וואס זענען שפעטער געשטארבען. בלויז איינער פון די פערשטארבענע פעהלט דארט. דאס איז דער זוהן זיינער, דער בעוויסטער נדבן און וואוילטעטער ר׳ ראובעלע בעקערמאן ז״ל, וועלכער איז געשטארבען בעת דער מלחמה אין דער שווייץ און ביז היינט זענען זיינע ביינער נים געבּרענגט געווארען אין זיין געבורט-שטאדט, אין דעם קבר פון זיינע אבות.

היינט ווען דאס שפיטאל ווערט ווידער רעארגאניזירט און צוריק גענומען, ווען אויך דער מושב-זקנים ווערט גענומען אונטער א בעסערע השגחה, אין דאזיגען מאמענט איז אקטועל געווארען ביי דער גמינע די פראגע פון אהער ברענגען דעם טויטען קערפער פון ר׳ ראובען בעקערמאן פון שווייץ און זיין ארון לאזען ריהען אין זיין פאמיליען-קבר. די גמינע פיהלט, אז זי וואלט דערמיט אבגעצאהלט דעם בעשיידענסטן חוב און דאנק פאר׳ן דאזיגען אונפערגעסליכען נדבן, וואס האט יאהרען לאנג אויסגעהאלטען דאס יודישע שפיטאל און געווען דער פויער, דער שפעטער און גרינדער פון דעם גרויסן, פרעכטיגן בנין, וואס שטעהט היינט אויף אבאזשיסקא, דיענענדיג אלס היים און שוץ פאר צעהנדליגער יתומים און זקנים.

פון שניידער-צעך ביים האנדווערקער-פערבאנד וויטאלדא 10.

דער שניידער-צעך ביים האנדוו. פערבאנד אויף וויטאלדא 10 ענטוויקעלט אנ׳אינטענסיווע טעטיגקייט אויפ׳ן געזעלשאפטליכן און פראפעסיאנעלן געביט. חוץ דאס ארגאניזירען דאס פאך-וועזען, איז אויך געשאפען געווארען א קולטור-קאמיסיע, וועלכע האט אין איהר פראגראם אנגעצייכענט א ציקל פארלעזונגען און רעפעראטען פון בעקאנטע יודישע שריפטשטעלער.

מארגען שבת-צו-נאכט ווערט איינגעארדענט א פארטראג פון ד״ר פאסטמאן א. ד. ט. „קאמף געגען טובערקולאז״.

קאמוניקאט.

דער רעפעראט קומט פאר 8 אזייגער און דער איינגאנג איז פריי פאר אלע האנדווערקער.

היינט פרייטאג צו נאכט די פארזעצונג פון קאסטעל-אוונד איבער פאך-פראגען.

דעם 17 מאי ווערט דורך אונז ארגאנ-זשירט א יודישע רעוויע אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי״ מיט׳ן אנטייל פון די בעסטע יודישע ארטיסטען.

ביי אונזער פעראיין ווערט געגרינדעט א געזעלשאפט פאר לאנדקענטניש.

אלע גארדעראבע-שטארקעס און ביעליזש-ניארקעס ווערען אויפגעפאדערט אין זייער אייגענעם אינטערעס צו רעגיס-טרירען זיך אויף וויטאלדא 10, מיט׳ן צוועק צו ערווערבען זיך האנדווערקער-קארטען.

דער שניידער-צעך ביים האנדוו. פערבאנד וויטאלדא 10 האט זיך גע-שטעלט פאר א ציעל צו גרינדען אנ׳ארטעל פון מענער און דאמען-כאלופניקעס.

גלייכצייטיג מעלדען מיר אלע יודישע צעכען אין ראדאם, וועלכע ווילען זיך אנשליסען אין לאקאל פון וויטאלדא 10, אז מיר נעמען זיי אויף.

גמינע פערלאנגט צו העכערען דעם שחיטה-אבצאהל ביז 10 זל. פון בהמות און ביז 3^{50} פון קעלבער.

די גמינע האט זיך געווענדעט מיט א מעמאריאל אין דער וואיעוואודסטווא וועגען העכערען די פרייז פון שחיטה-אבצאהל.

אין די מאטיווען, וואס די גמינע גיבט-אויף, ווערט אנגעוויזען, אז לויט׳ן בודזשעט פון יאר 1937 האט די שחיטה געבּרענגט אין די ערשטע דריי חדשים פון נייע-יאהר, מיט 20 פראצענט ווע-ניגער, ווי ס׳איז געווען פאראויסגעזעהען. רעכנענדיג בלויז די דירעקטע אויסגא-בען פון דער שחיטה, האט די גמינע געהאט הכנסת צו 315 זל. א חודש און דאדורך פערלאנגט די גמינע, אז מ׳זאל ערלויבען צו העכערען די שחיטה פון גסות ביז 10 זל. און פון דקות ביז 3,50 זל.

סעקרעטאר פון א ראד. קאמארניק אויף דער בעשולדיגונגס-באנק.

פארינעס יאהר איז דער סעקרעטאר פון היגען קאמארניק קוביצקי ארעסטירט און איינגעזעצט געווארען אין תפיסה. ווי עס האט זיך שפעטער ארויסגעוויזען האט דער סעקרעטאר אנטאני פאדגורסקי אויסגעפיהרט א רייהע מאלווערסאציעס און דעפראודאציעס אויף א סומע פון איבער 10 טויזענד גילדען.

נאכ׳ן אבזיצען אין תפיסה באלד א יאהר צייט, איז פאדגורסקי דעם פאריגן מיטוואך געשטעלט געווארען פאר דעם ראדאמער קרייז-געריכט. שוין פאר׳ן אנהויב פון פראצעס איז ארויסגעטרעטען דער פערטיידיגער אדוו. זדזשיסאוויעצקי מיט א פארשלאג אבצולייגען דעם פראצעס, ווייל די עקספערטיזע ארויסגעגעבען דורך דעם עקספערט ריכטער, געריכטס-בעאמטער פון ראדאם, איז נים קיין גע-נויע און פערמאגט אין זיך פיעל פעהלערען, וועלכע קענען שטארק שאדען ברענ-גען דעם בעשולדיגטען. אזוי האט זדזשי-סאוויעצקי אויסגעוויזן, אז דער עקספערט ריכטער האט אנגעוויזען אויף א רייהע סומעס, וועלכע דער בעשולדיגטער האט דעפראודירט אין דער צייט, ווען די סומעס זענען דורך פאדגורסקי אויסגע-צאהלט געווארען די בעטרעפענדע פער-זאנען. אויף דעם אופן האט דער אדוו. אבגעשלאגען די עקספערטיזע און גע-פאדערט אנ׳אנדערען עקספערט, וועלכער קען זיך אויף דער ארבייט פון א קא-מארניק-קאנצעלאריע.

דאס געריכט איז אוועק אויף א בע-ראטונג און בעשלאסען דעם פראצעס אפצולייגען אויף אנ׳אנדערען טערמין און אויסער דעם עקספערט ריכטער ארויסצורופען אויך א צווייטן עקספערט.

דער בעשולדיגטער איז בעפרייט גע-ווארען פון תפיסה אויף קויציע פון 5000 גילדען. אר.

ראדאם געהט היינט „אויפ׳ן ווארשאווער יאריד״.

אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי״.

היינט וועלען זיי אויפטרעטען אונזערע בעריהמטע לאך-קינסטלער דזשיגאן און שוהמאכער, וואס קענען א טויטען לעבע-דיג מאכען און דעם גרעסטען פעסימיסט מאכען הומאריסטיש געשטימט. אזוי האל-טען זיי זיך אונזערע מייסטער פון דער קליין-קונסט-ביהנע. דזשיגאן האלט פון זיך אנ׳עולם ומלואו. ער זאגט, אז די השגחה העליונה האט איהם בעשאנקען מיט אזא „דאר״, אז ער איז בכח אפילו א זעלבסטמערדער-קאנדידאט צוריק ארייננצופיהרען אין די טויערען פון לעבען; שוהמאכער ווידער האט א כח צו ריהמען זיך, אז נישט איינמאהל האט ער שוין אבגעראטעוועט זיינע בעקאנטע פון טויט, ווייל ווי נאר דער מלאך המות האט אים דערזעהן און דערהערט זיינס א וויץ, אזוי האט ער זיך אליין אויך צושמייכעלט און ממילא פערגעסען אין זיין רוגזה.

זיי קומען אנגעלאדענט מיט כל טוב. קודם כל אנ׳אנסאמבל פון 10 פערזאהן, וואס האט אויך וואס צוזאגען; היינט וואו איז דער פראגראם. וואס איז אנגעפיקע-וועט מיט א גאנצען „ווארשאווער יריד״, וואס וועט ליפערען סאטירעס און אקטו-אליעס. וויץ און הומאר לרוב, אז דער עולם וועט פערגעסען פון די צרות און דאגות אויף א פאר שעה.

דעם „ווארשאווער יאריד״ וועלען מיר האבען אין ראדאם נאר צוויי טעג: היינט און מארגען שבת-צו-נאכטס.

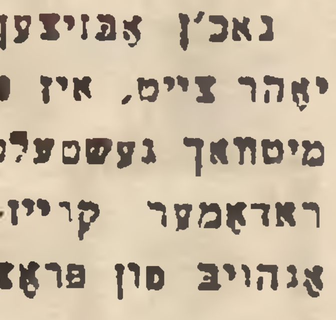

אויסשטעלונג פון קונסט-מאלער נאטאן שפיגעל

אין דער אלגעמיינער ציונ. ארגאניזאציע (וועלט פערבאנד.)

די בילדער-אויסשטעלונג פונ׳ם קונסט-מאלער נאטאן שפיגעל, אין קלוב טאטאזשיסקי, האט צו פערצייכענען א מאראלישן און מאטעריעלן ערפאלג. אין משך פון צוויי וואכען איז די אויסשטעלונג מאסענווייז בעזוכט געווארען און צווישען די בע-זוכער איז געווען אנ׳ענטשפרעכענדע צאהל קונסט-בעלנים, וואס האט געשמאק געקויפט זיינע בילדער.

אויפ׳ן ווינש פון דער אלג. ציונ. ארג. אויף טראוגוטא 55 ווערט די אויסשטעלונג איבערגעטראגען פון היינט-אן פרייטאג אין איהר לאקאל, וואו עס קומט פאר די צווייטע ערעפ-נונג פון א נייע סעריע קונסט-בילדער.

ענטפער פון רעדאקציע.

צום ה׳ ש. ח. בערקאוויטש.

דעם בריעף, וואס איהר האט אריינ-געגעבען אין רעדאקציע, קענען מיר צוליב געוויסע טעמים נישט דרוקען.

פראנצויזישער מארקיז איז זיך מטריח קיין ראדאם.

ראדאמער „קינסטלער״ האבען אים איבערגעלאזט א „פאמיאנטקע״.

ראדאם וועט האבען א סענסאציע די נאהנטסטע טעג.

עס קומט אהער דער מארקיז דע-לאפיער. דער בעזוך פון פראנצויזישען אריסטאקראט אין אונזער שטאדט שטעהט אין צוזאמענהאנג מיט א פראצעס פון ראדאמער פאר-פאלק גערגאל, וועלכע ווערען בעשולדיקט אין אויספיהרען א גניבה ביים פראנצויזישען מארקיז.

דער פראצעס קומט פאר אין היגען קרייז-געריכט דעם 23 מאי ה. י. אויפ׳ן פראצעס קומען צו פאהרען פערשטעהער פון דער פראנצויזישער „פאליציי״ און דער געליטענער פראנצויזישער אריס-טאקראט.

8-טע יאהר-צייט פון ר׳ נתן זיגמאן ז״ל.

היינט פרייטאג איז די 8-טע יאר-צייט פון ר׳ נתן זיגמאן ז״ל, געוועזענער פרעזעס פון ראדאמער יודישען סוחרים-פעראיין. דער פערשטארבענער האט פאר דער סוחרישער אינסטיטוציע געלייסטעט זעהר פיעל און געהיט איהר אינטערעס-בען מיט מסירת נפש. ער האט טאקע בעצאהלט מיט זיין לעבען און געפאלן א קרבן אין שליחות לטובת דעם סוח-רישען כלל. ער איז דערשאסען געווארען אויף דער באהן צוריקפאהרענדיג פון א זיצונג אין דער טאסנאווער האנדעל׳ס-קאמער, וואו ער איז געווען רעלעגירט אלס רעפרעזענטאנט פון די ראדאמער סוחרים.

כבוד זיין אנדענקען.

Kino CZARY

ביז זונטאג איינשליסלין!
צוויי שענע פילמען

DZIECI ULICY

מיט פרעדריק בארכאלמעי
2. שעהנער וויענער פילם

Małżenstwo z Przeszkodami

KINO APOLLO

שבת 3 אז. און זונטאג 12 1.45
צו ביליגע פרייזען
דער פוילישער פילם
Dyplomatyczna ŻONA
פון מאנטאג פון מאנטאג
גרויסער ים = דראמאט
Krew na Morzu
w rolach głównych Harry Baur, Iwan Mozżuchin, Annabela

ביז זונטאג דעם 2 מאי איינש.
2 הערליכע פילמען
אין איין פראגראם:
אלס ערשטער פילם:
Zielony Sygnał
מיט ערראל פלין און אניטא לאויס
אלס צווייטער פילם:
ŁOWCY PRZYGÓD
א פילם פון קאב - בויען - לעבען מיט הומאר און געזאנג.

KINO APOLLO

תודה רבה - דאנקזאגונג.

זייענדיג אליין טיעף גערירט פון דער הערליכער און באמת הומאני־
טארער פהאט, וואס ס'האט ארויסגעוויזען די שולע „שול = קולט"
אין ראדאם, דורך איהר בעוויליגען אויסצוהאלטען 4 יתומים אום צו לערנען
מיט זיי פאר פולשטענדיג אומזיסט, אהן א וועלכען ס'איז שכר - לימוד —
דערפאר דאנקען מיר הערצליך און אויפריכטיג די לייטונג און ווינשען איהר
אז בזכות זה ימלא ד' את חסרונם כפל כפלים.

מיט אכטונג:

די פערוואלטונג פון בית-יתומים אין ראדאם

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne.
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskiem Towarzystwie Elektrycznem
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

טעאטער „ראומאיטאשטשי"

נאר 2 אויפטריטען!
היינט פרייטאג און מארגען שבת
8.30 אוועגד

די טייז פון דער ביהנע און עקראן, מייסטער פון געלעכטער
ש. דזשיגאן י. שומאכער
ווי אויך די בעקאנטע
מיריאם ארלעסקא
מיט'ן קינסטלער - אנסאמבאל לייט'ן א"ב:
מ. ארלעסקא, ש. דזשיגאן, ס. גירל, ג. גארליצקא, א. האלפערן, ב. ליכ־
טענשטיין, מ. מאראווסקי, י. ריינגלאס, י. שומאכער, פ. שווארצשטיין, א. אנ.
אין דער גרויסער אקטועלער אויפפיהרונג, וואס איז געשפילט געווארען אין ווארשא 3 חדשים
איפ'ז ווארשאווער יריד
פריילעכע פאנאראמע אין 2 טיילען (16 בילדער) רעזשי: דזשיגאן, שומאכער
בילעטען פריהער צו בעקומען אין תאורשטן-האנדעל (זשעראמ. 9)

קעמפט מיט אייער גרעסטען שונא — טובערקולאז

בעקאנטמאכונג

בעקאנטע פארבערייי אין כעמישע פראלניע
J. ZÜCHNER
פיליעס: זשעראמסקי 9 און רווינסקא 9

נעמט אן כעמיש צו וואשען: מענער, דאמען און
קינדער - קליידונג, גארניטורען, חי אויך דיוואנעס,
טישטיכער, גאבעלינען, גארדינען, אבאזשורען, פוטער'ס
אלץ קומט ארויס ציכטיג זויבער אין פריש אוי חי ניי
צו ביליגע פרייזען צו ביליגע פרייזען
קעלנער ווי ניי צו 15 גר.

Kino ADRIA

שבת דעם 1-טען 1 אין 3 אז
זונטאג דעם 2-טן 12 אין 2 אז.
פריהמארגן = פילמען
צו ביליגע פרייזען
Polski film p. t.
Róża
według powieści Stefana Żeromskiego

ביז זונטאג דעם 2 מאי

Kino ADRIA

„UCIECZKA TARZANA"

Walki Tarzana z dzikimi ludożercami i krokodylami
w roli głównej: JOHNNY WEISSMULLER i Mauren OSULLIVAN
Nad program: KOLOROWE I CIEKAWE DODATKI
OD PONIEDZIAŁKU dnia 3 maja
Piękny podwójny program
1 Wielki sensacyjny film p. t. **Miłość szpiega** w rolach głównych Iwan PETROWICZ:
2 Film muzyczny p. t. **Wiedeń - Londyn** w roli głów. słynny śpiewak RYSZARD TAUBER

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie 1 mm 1 szp. 40 gr. w tekscie 1 mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. 1 mm 1 szp. 25 gr.
1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.
אבאנאמענטס פרייז: פאר א חודש אין פוילען 1 זלאט
אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק
אין אנדערע לענדער 30 סענט

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC. tel. 15-13 .טעל Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Radom Świerlikowska 30